

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Autor práce: Simona Daňková

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinované studium

Vedoucí práce: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc.

Katedra společenských věd

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Emanuelu Peckovi, CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	
1 RODINA A JEJÍ FUNKCE	8
2 SYNDROM TÝRANÉHO, ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE	9
2.1 Týrání	10
2.1.1 Tělesné týrání	10
2.1.2 Psychické týrání	12
2.1.3 Týrající rodiče	14
2.1.4 Týrané děti	14
2.2 Sexuální zneužívání	15
2.2.1 Komerční sexuální zneužívání	16
2.2.2 Dospělí zneužívající děti	17
2.2.3 Zneužívané děti	18
2.3 Zanedbávání	18
2.3.1 Zanedbanost a psychická deprivace	20
2.3.2 Krajiné případy zanedbanosti	20
2.3.3 Zanedbávající rodiče	21
2.3.4 Zanedbávané děti	21
2.4 Šikanování	22
2.5 Zvláštní formy CAN	22
3 PŘEHLED LEGISLATIVY V ČR VE VZTAHU K SYNDROMU TÝRANÉHO, ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE	24
3.1 Ústavní normy	25
3.2 Úmluva o právech dětí	26
3.3 Zákon o rodině	30
3.4 Zákon o sociálně-právní ochraně dítěte	31
3.5 Trestní zákon	32
4 PREVENCE A OCHRANA DĚTÍ PŘED NÁSILÍM	34
4.1 Primární prevence	34
4.2 Sekundární prevence	35
4.3 Terciální prevence	37
4.4 Diagnostika	38

4.5 Úloha sociálního pracovníka při řešení syndromu CAN	40
5 PŘEHLED ORGANIZACÍ PŮSOBÍCÍCH V OBLASTI PÉČE O DÍTĚ	42
5.1 Organizace zabývající se problematikou CAN	42
5.2 Neziskové organizace	42
5.3 Linky pomoci	43
5.4 Školská zařízení, zdravotnictví, policie.....	45
5.5 Následná péče o děti postižené syndromem CAN	46
PRAKTICKÁ ČÁST	
6 STATISTICKÁ ANALÝZA KRIMINALITY	48
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM ZKRATEK	65
SEZNAM PŘÍLOH	66
PŘÍLOHY	67
ABSTRAKT	71
ABSTRACT	72

ÚVOD

„Děti na celém světě jsou nevinné, zranitelné a odkázané na dospělé. Jsou však také čilé, zvědavé a plné naděje. Měly by vyrůstat v míru a radosti, hrát si a učit se. Jejich život má vyprávět ve shodě s tím, jak se rozšiřují jejich obzory a jak získávají nové zkušenosti.“

*Světová deklarace o přežití, ochraně a vývoji dětí. Článek 2.
New York, 30. září 1990*

Dítě je smyslem života, naděje, budoucnost lidského rodu, snažíme se jim dát jen to nejlepší, vychovávat je, projevovat lásku. Dítě je to nejcennější co můžeme mít. Základní podmínkou pro zdravý vývoj dítěte je rodina naplněná vřelými a stálými citovými pouty, které dávají dítěti pocit jistoty a bezpečí. Rodina je pro dítě výchozím sociálním prostředím, je s ní velice úzce propojeno. Každé z dětí má právo na lásku, rodinu a život bez násilí. Na jedné straně existují rodiny, kde dítě prožívá šťastné dětství plné lásky, porozumění a pocitu bezpečí. Ale na druhé straně existují děti, které vyrůstají bez pocitu lásky, jsou vyděšené a mají strach, že když se jim něco nepovede, bude následovat trest, výčitky, nadávky a obviňování. A protože má rádo své rodiče, tak přesto, že mu ubližují, nevyhledává pomoc. Domnívá se totiž, že rodiče se k němu chovají tak, jak si zaslouží, proto mlčí, trpí a trápí se.

Téma týrání a zneužívání dětí je v současné době velice aktuální a týká se nás všech. Tato problematika patří mezi nejnaléhavější jevy ve společnosti. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, který je označován jako syndrom CAN, je souborem nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte. Představuje jedno z největších nebezpečí pro dítě, jelikož má dopad na jeho osobnost a celkový vývoj. Syndrom CAN je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, k němuž nejčastěji dochází ze strany rodičů a blízkých příbuzných, což je jedna z nejtragičtějších věcí, která se mu může stát.

Výskyt syndromu CAN ovlivňuje také negativně celou rodinu – sourozence, rodiče i pachatele. Proto je důležitá odborná pomoc i důsledná prevence působení na širokou veřejnost s důrazem, jak postupovat v případě, kdy se setkají s ohroženým dítětem.

Cílem mé bakalářské práce je uceleně představit syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, zmapovat organizace zabývající se pomoci dětem a statistická analýza trestné činnosti na nezletilých osobách v Jihočeském kraji.

Zdrojem informací pro tvorbu mé bakalářské práce byla především publikace *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě* od J. Dunovského, Z. Dytrycha, Z. Matějčka a kolektivu, dále pak *Ochrana týraného dítěte* od Š. Špeciánové, *Násilí v rodině – Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte* autorem E. Vaníčkové, Z. Hadj-Mousovové a H. Provazníkové a *Sexuální zneužívání dětí* od stejných autorek. Při psaní práce jsem vycházela z těchto základních pramenů: *Trestní zákon*, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* a *Zákon o rodině*.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do pěti hlavních kapitol a několika podkapitol. První kapitola je věnována rodině a její funkci. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na jednotlivé druhy syndromu CAN a definování základních pojmů včetně zvláštních forem CAN. Ve třetí kapitole jsem se podrobněji zabývala trestněprávní úpravou týrání, zneužívání a zanedbávání a rozboru skutkových podstat trestných činů. Čtvrtá kapitola je věnována prevenci, diagnostice a úloze sociálního pracovníka při řešení syndromu CAN. Poslední kapitola popisuje několik nejznámějších specializovaných organizací, které poskytují poradenské a intervenční služby v této oblasti. Praktická část je věnována statistické analýze dat Policie České republiky, kdy je porovnávána kriminalita na nezletilých osobách v Jihočeském kraji v letech 2004 – 2008.

Prostudováním odborné literatury, jsem dospěla k názoru, že celá problematika prochází neustálým vývojem a názory na jednotlivá řešení se různí. Tato bakalářská práce chce přimět čtenáře k zamyšlení a k základní orientaci v tomto problému.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A JEJÍ FUNKCE

Rodina je malá skupina osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Právní řád České republiky za rodinu považuje především společenství založené manželstvím. Manželství nabývá rodinného charakteru po narození dítěte.¹

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávnych dobách nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život.²

Úmluva o právech dítěte poprvé zakotvuje právo dětí vyrůstat v rodinném prostředí, které je přirozeným prostředím pro jejich zdravý vývoj a jejich blaho, to znamená právo dětí a rodičů na straně jedné a na straně druhé povinnosti dětí a rodičů.

Lze jen souhlasit se Z. Matějčkem: „*Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci!*“³

Funkce rodiny

Rodina je nesmírně důležité společenství, těsně spjaté nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek. Vůči okolnímu světu se otevírá či uzavírá a hlavním posláním je poskytovat svým členům péči a ochranu. Rodina jako celek by měla plnit své základní funkce, které lze stručně shrnout takto:

- **biologicko-reprodukční funkce** – slouží k udržení života početím a porozením nového člověka
- **ekonomická funkce** – představuje hmotné zajištění členů rodiny
- **socializační funkce** – učí děti zařazovat se do dané společnosti a kultury, rodič věnuje dítěti péči, snaží se o naplnění jeho potřeb a požadavků, ochraňuje ho a zároveň vychovává
- **emocionální funkce** - zajišťuje citové zázemí pro své členy a soudržnost rodiny

¹ LOVASOVÁ, L. *Děti a jejich problémy, Rodinné vztahy*. Sdružení linka bezpečí, Praha, 2005, s. 15.

² MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha, 1994, s. 15.

³ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha, 1994, s. 17.

2 SYNDROM TÝRANÉHO, ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect Syndrom – CAN) je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jiří Dunovský chápe pod pojmem týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte „*jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.*“⁴

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – definovaný Zdravotní komisí Rady Evropy v roce 1992 – zahrnuje následující diagnostické kategorie: pro přehlednost a lepší pochopení jsem zařadila tabulku z publikace Týrané, zneužívané a zanedbané dítě.

Formy a projevy syndromu CAN⁵

	<i>aktivní</i>	<i>pasivní</i>
Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt	neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a výchovné péči
Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	nadávký, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese	nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová
Sexuální zneužívání	sexuální hry, pohlavní zneužívání, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest	exhibice, video, foto, audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit dospělých
<i>Zvláštní formy:</i>	Münchhausenův syndrom v zastoupení, systémové týrání a zneužívání, organizované týrání a zneužívání, rituální týrání a zneužívání	

 týrání

 zanedbávání

⁴ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1995, s. 24.

⁵ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1995, s. 19.

2.1 Týrání

V případě týrání je v pozadí tohoto jednání zejména nepřátelství, agresivita a nevládnuté afekty rodičů (či jiných vychovatelů) k dětem, jedná se o jednání, akci proti dítěti. Ve vymezení týrání je někdy komplikované určit hranici mezi používáním výchovných opatření (trestů) a týráním, tato hranice je významně kulturně ovlivněna.

Důležitým znakem možného ubližování jsou známky na těle dítěte. I když se týrání nebo sexuální zneužívání na tělesném stavu dětí nijak výrazně neprojevuje, eventuální poranění je významným článkem v mozaice ubližování. Platí to zejména u opakovaných zranění, tj. modřin, řezných ran, stop po popálení, jizev nebo otoků. Při dotazech na původ těchto zranění dítě většinou mlčí nebo udává nepravděpodobná vysvětlení, že spadlo ze schodů, že zakoplo a narazilo do skříně.⁶

Rozlišujeme týrání fyzické a týrání psychické.

2.1.1 Tělesné týrání

Tělesné týrání je definováno jako tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění ublížení, popřípadě nezabránění utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo, že mu vědomě nebylo zabráněno.⁷

V rámci CAN se jedná o nejpodrobněji popsany jev, jistě také proto, že jeho následky jsou nejmarkantnější, vyvolávají největší pozornost odborníků i veřejnosti a v neposlední řadě je takové jednání proti dítěti také nejsnáze prokazatelné, pokud dojde k trestnímu stíhání pachatele.

Tělesné týrání aktivní povahy

Tělesné týrání děti aktivní povahy zahrnuje všechny typy násilí na dítěti, při kterých dochází k tělesnému zranění dítěte, k jeho trvalému postižení nebo dokonce k jeho usmrcení. K této formě týrání se také řadí pravidelné tělesné trestání dítěte užívané jako výchovný prostředek. Při aktivním tělesném týráním dochází ke zraněním, postižení orgánů či jejich funkce, tato poranění mohou být jak na první pohled zjevná (otevřená) nebo skrytá (zavřená).

⁶ PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha, 1996, s. 47.

⁷ definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992

Za aktivní formy fyzického týrání je považováno:

- nepřiměřené bití rukou, jako jsou facky a pohlavky
- bití různými nástroji, např. vařečka, řemen, hadice, kabel apod.
- kopání do dítěte, údery pěstí, často dochází k poranění vnitřních orgánů
- bodné, řezné a sečné rány různými nástroji, např. nůž, nůžky, jehlice
- vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce
- způsobování popálenin, např. cigaretou, kulmou, od kamen, opaření horkou vodou
- odmrštění, odhození dítěte, kdy často dochází k úderu dítěte o různý nábytek, stěnu nebo podlahu
- svazování a připoutání dítěte, mezi způsobená zranění patří stopy od provazu či kabelu, které jsou především patrné na zápěstí a v okolí kotníků
- škrcení, dušení
- silné třesení, zejména u malých dětí způsobuje poškození mozku
- poranění střelná
- otravy jedy a chemikáliemi

Tělesné týrání pasivní povahy

Tělesné týrání dětí pasivní povahy představuje nedostatečné uspokojení nejdůležitějších potřeb dětí v návaznosti na jeho potřeby psychické a sociální. Jde o úmyslné a neúmyslné nepečování rodičů o dítě. Příčinou může být jejich závažná psychická porucha, značná nezralost nebo nepochopení rodičovské role. Takto týrané dítě se vyznačuje nedostatečným rozvojem v mnoha oblastech života. Může to vést k úplnému zpustnutí dítěte, v krajním případě až ke smrti.

Za pasivní fyzické týrání je považováno:

- nedostatečná výživa, projevuje se podváhou
- nedostatek zdravotní péče, jedná se o vědomé odmítání preventivní a léčebné péče
- nedostatky ve vzdělání a výchově, projevují se v nerozvinutí mentální kapacity dítěte, a to nedostatečnou motivací a učením
- nedostatek přístřeší, ošacení a ochrany; děti takto postižené jsou ty, jenž bezprostředně trpí chudobou svých rodičů, děti bez domova, které o něj přišly

z příčin objektivních (přírodní katastrofa, válka, emigrace apod.) nebo subjektivních (útěk, izolace aj.)

- vykořisťování dětí, jde o nucení dětí k žebrání a využívání dětské práce⁸

Důsledky tělesného týrání

Významným důsledkem týrání je postupná fixace negativního sebehodnocení a z něho vyplývajícího nedostatku sebedůvěry a sebevědomí týraného dítěte. Tyto děti tak snadněji přijímají ponižující chování ostatních.

Ve škole se týrané děti nemusí projevovat nijak nápadně. Mohou být tiché, zakřiknuté, apatické a malátné. Mají tendenci izolovat se a špatně navazují kontakty s ostatními. Týrané děti nedovedou správně interpretovat běžné projevy lidí. V jejich postoji je zřejmá nadměrná nedůvěřivost, přecitlivělost a vztahovačnost. Stávají se objekty agrese i pro ostatní lidi.

Týrané děti mívají i v dospělosti pocit vlastní bezvýznamnosti, jsou ochotné akceptovat horší sociální role i nízké ocenění. Mají potíže v mezilidských vztazích a izolují se od lidí. Často platí, že týrané děti se s větší pravděpodobností stávají týrajícími rodiči.⁹

Psychické týrání

Psychické týrání zahrnuje chování, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování, Může mít formu slovních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování dítěte, jeho odmítání či zavrhování.¹⁰

Psychické týrání patří mezi nejrozšířenější druhy týrání, ale zároveň je nejhůře rozpoznatelné a obtížně se prokazuje, nezanechává zjevné poranění. U dítěte má negativní dopad na rozvoj jeho osobnosti, sebehodnocení a rozvoj interpersonálních vztahů.

Psychické týrání v podstatě vždy provází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN – fyzické týrání, sexuální zneužívání, šikanování, navíc se může vyskytovat samo o sobě.

⁸ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1995, s. 41-63.

⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha, 1999, s. 337-339.

¹⁰ definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992

Psychické týrání aktivní

Aktivní psychické týrání spočívá v cíleném, záměrném a účelovém jednání.

Formy psychického týrání:

- slovní útoky na sebevědomí dítěte, jde o nadávky, ponižování, zesměšňování, opovrhování
- zavrhování dítěte, je pro rodinu nedůležitým, nepotřebným
- násilná izolace dítěte – od vrstevníků, širší rodiny, sourozenců, rodičů
- kladení nerealistických nároků na dítě – ve škole, v zájmové oblasti
- kontrolování dítěte s cílem vyvolat u něj pociť citového ohrožení – výroky typu „stydíme se za tvé chování“, „těmi známkami nás utrápíš“
- podryvání sebedůvěry a sebevědomí dítěte opakovaným urážením a podceňováním – např. „ty to stejně neumíš“, „ty to nedokážeš“ a také srovnávání dítěte s úspěšnějším sourozencem
- vystavování dítěte závažným domácím konfliktům, a to domácí násilí mezi partnery, a situace předrozvodové, rozvodové a porozvodové.

Dopady psychického týrání se liší na intenzitě, délce týrání a také na jakém vývojem stupni rozvoje osobnosti k tomuto jednání dochází.

Psychické týrání pasivní

Pasivní psychické týrání se začíná rozvíjet – oba rodiče např. velmi vytížení ve svém oboru, na děti nemají čas kromě zajištění základních potřeb – vše „dělají pro děti, aby se měly dobře“, když se zhorší úspěch ve škole, případně preferovaný sport nebo hudba zavedou tvrdší režim, výprasky, zákazy. Často mají vyšší nároky na školní nebo zájmovou úspěšnost než jsou schopnosti dítěte.

Důsledky psychického týrání

Mezi důsledky psychického týrání lze zařadit vznik různých druhů závislostí, poruch příjmu potravy, depresí; dítě má pocit, že není rodiči milováno. Dítě se neustále podceňuje, anebo se naopak projevuje velmi agresivně. Má potíže v mezilidských vztazích, které přetrvávají i do dospělosti a mohou přetrvávat po celý život.

U psychicky týraných dětí se projevují tendence stát se obětí psychického týrání v dalších vztazích. Oběti se v dospělosti vybírají partnery, kteří je psychicky týrají, anebo naopak mohou psychicky týrat své partnery nebo děti.

Oběti psychického týrání se častěji a snáze mohou stát obětí šikany ve škole i na pracovišti vzhledem ke sníženému sebevědomí a menší schopnosti prosadit se.¹¹

2.1.2 Týrající rodiče

Týrající rodiče jsou ti, kteří nezvládli svou moc nad dítětem.

- lidé, kteří se nedovedou dostatečně ovládat a mají obecně zvýšený sklon reagovat násilím. Jsou to osoby, pro něž je charakteristická nezdrženlivost, dráždivost, výbušnost a neodpovědnost, lidé citově chladní a bezohlední. Jde např. o psychopaty, duševně nemocné, alkoholiky apod.
- lidé soustředění na své problémy nebo zájmy, které dítě nadměrně zatěžuje. Dítě jim poslouží jako dosažitelný objekt k vybití negativních emocí. Jde např. o lidi nezaměstnané, s neuspokojivým osobním životem apod.
- lidé s negativní zkušeností z dětství, kteří byli sami zanedbávání či týráni.
- týrajícím rodičem bývá častěji muž, vlastní nebo nevlastní otec dítěte. Ženy-matky jsou spíše pasivními účastnicemi, násilný způsob zacházení s dítětem akceptují, resp. tolerují, i když důvody jejich chování mohou být různé.

2.1.3 Týrané děti

Obecně platí, že určité děti provokují k násilí více než jiné. Navíc působí dojemem, že se tak chovají úmyslně, aby rodiče dráždily. Jsou to děti, které se nějakým způsobem odchyľují od normy:

- děti, jejichž chování je nesrozumitelné, a jejichž výchova je proto náročnější. Může jít např. o úzkostné děti, které provokují svou ustrašeností, děti neslyšící nebo mentálně postižené apod.

¹¹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte.*, Praha, 2003, s. 21-22.

- děti, které svým chováním rodiče nadměrně zatěžují, dráždí a vyčerpávají, vyvolávají jejich nechuť či odpor. Jsou to především děti trpící syndromem hyperaktivity, děti nemocné.
- děti, jež nesplňují očekávání rodičů, nějakým způsobem je zklamaly. Jsou to např. děti postižené, nehezké, neprospívající, sociálně neobratné, nešikovné.
- děti, které vymáhají uspokojení svých potřeb provokujícím chováním. Činí tak proto, že jejich rodiče jim běžně nevěnují dostatečnou pozornost. Tímto způsobem reagují např. děti deprivované.¹²

2.2 Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá.¹³

Sexuální zneužívání dětí je označované jako CSA – Child Sexual Abuse. Zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem, tedy i ty, kdy dítě na první pohled nestrádá – dítě může některé formy sexuálního zneužívání prožívat jako relativně tělesně příjemné, ale i tehdy má sexuální zneužívání závažný negativní dopad na další psychický vývoj dítěte. Zneuživatelé může být rodič, příbuzný, přítel i cizí osoba. Na okolí může působit dobrým dojmem, může zastávat v zaměstnání prestižní místo, mít dobré vystupování na veřejnosti. Pachatelé této formy zneužívání jsou většinou muži, vyskytují se však případy, kdy je pachatelem žena.¹⁴

Formy sexuálního zneužívání:

- kontaktní sexuální zneužívání (tzv. dotykové)
 - dotýkání se, mazlení na genitálu nebo prsou předměty, rukou, genitálem
 - sexuální proniknutí prsty nebo předměty do genitálu
 - orální, anální sex
- nekontaktní sexuální zneužívání (tzv. bezdotykové)
 - verbální sexuální návrhy
 - zneužití dítěte pro dětskou pornografii
 - exhibicionismus, kdy dospělý ukazuje dítěti své genitálie

¹² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha, 1999, s. 334-335.

¹³ definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992

¹⁴ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha, 2003, s. 22-23.

- voyerismus – sexuální vzrušení při pozorování nahého nebo svlékajícího se dítěte
- intrafamiální
 - sexuální zneužívání v rodině (incest, nevlastní otec, matka, adoptivní otec, dědeček, vlastní sestra, bratr, nevlastní bratr, strýc, teta)
- extrafamiální
 - sexuální zneužívání mimo rodinu (učitel, soused, ten, kdo se dítě stará, osoba známá dítěti, osoba známá rodině, matčin přítel, otcova přítelkyně, jiný příbuzný, dobrý rodinný přítel)

2.2.1 Komerční sexuální zneužívání

*Komerční sexuální zneužívání dětí je použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely. Zahrnuje v sobě jak prvek zneužívání, tak prvek obchodu.*¹⁵

Formy komerčního sexuálního zneužívání:

- přemísťování a prodej dětí pro sexuální účely
- dětská prostituce
- dětská pornografie

Komerční sexuální zneužívání dětí:

- je většinou činem několika pachatelů, kteří jsou pro tuto činnost cíleně organizováni
- je opakovaným aktem, nikoli jednorázovým
- mnohdy souvisí s nuceným návykem na drogu
- je tvořeno organizovanou sítí zneuživatelů, kteří s kolektivně účastní sexuálních aktivit s dětmi
- je nebezpečné stejnou měrou pro děvčata a chlapce

¹⁵ VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí I. díl.*, Praha, 1997, s. 55.

V posledních letech se komerční sexuální zneužívání dětí stalo závažným problémem. Snad nejmasověji a nejzřetelněji se dětská prostituce vyskytuje v asijských zemích, jako v Indii, v Thajsku, na Filipínách, v Kambodži a dalších. Také rozvojové země v Africe, střední a jižní Americe a Oceánii mají s fenoménem „sexuální turistiky“ své zkušenosti.

Důsledky sexuálního zneužívání

Obecně platí, že závažnost sexuálního zneužívání je vyšší čím je věk dítěte nižší, čím déle zneužívání trvá, čím je dítě na násilníkovi více závislé, čím menší podporu najde dítě u ostatních členů rodiny a čím abnormálnější reakce zneužívání vyvolává vzhledem k věku.

Sexuální zneužívání je pro dítě traumatizující událostí, která vyvolává negativní citovou reakci. Důsledky se objevují především v emoční oblasti (úzkost, nejistota, větší strach z lidí). Ztrácí pocit důvěry v bezpečný svět, mívají také zhoršené sebehodnocení a nízkou sebeúctu, pocity viny, že něco udělaly špatně.

Zkušenost sexuálního zneužívání v dětství ovlivní vztah k sexualitě i v dospělosti. Důsledkem násilného narušení sexuální tabu v dětství je ztráta sexuálních zábran, která vede k sexuální lhostejnosti, k promiskuitě nebo k prostituci. Opačným důsledkem jsou sociální dysfunkce. Sexuální aktivita vyvolává nepříjemné pocity, stud, ponížení a odpor. Někdy vzniká sexuální fobie. Z toho vyplývá, že u sexuálně zneužitých lidí je zvýšené riziko neschopnosti partnerského soužití.¹⁶

2.2.2 Dospělí zneužívající děti

I v případě sexuálního zneužívání lze vymezit osoby, které jsou rizikové:

- jde především o muže, ženy jsou aktéry sexuálního násilí vzácně.
- pachatelé mohou být muži s odlišným sexuálním zaměřením (v tomto případě pedofilním), ale není to pravidlem.
- pachatelé mohou rovněž být morálně narušení a sexuálně nevyzrálí muži, často trpící poruchou osobnosti. Nejsou pedofilně zaměřeni, ale využívají příležitosti a bezbrannosti dítěte nebo experimentují s různými sexuálními objekty,

¹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha, 1999, s. 345-349.

popř. nejsou schopni získat žádný přijatelnější sexuální kontakt a dítě je řešením z nouze.

- muži, kteří ztrácejí schopnost kontroly pudového jednání z důvodu onemocnění (např. schizofrenie, demence) či v důsledku abúzu (alkoholu nebo drog).
- rizika mohou být dána i rodinnou konstelací. Ohrožení dítěte je větší v rodině dysfunkční nebo doplněné, kde žije cizí člověk (obvykle partner matky), který k dítěti nemá typický rodičovský vztah, a u něhož se proto nevytvořilo tak silné sexuální tabu.

2.2.3 Zneužívané děti

Zneužíváním jsou více ohroženy:

- dívky, zejména ty, které jsou typicky ženské, koketní a mazlivé.
- děti postižené či znevýhodněné, a proto závislejší a bezbrannější. Nižší vývojová úroveň snižuje riziko prozrazení, resp. pochopení významu sexuální aktivity (proto bývají častěji zneužity např. mentálně postižené děti).¹⁷

2.3 Zanedbávání

*Zanedbávání se vyznačuje jako nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte anebo ohrožuje dítě samé.*¹⁸

Formy zanedbávání:

- tělesné zanedbávání
 - spočívá v selhání při zabezpečení tělesných potřeb dítěte (tj. výživy, ošacení, přístřeší, zdravotní péče a ochrany před ohrožením)
- citové zanedbávání
 - vyznačuje se selháním v zabezpečení citových potřeb dítěte v oblasti lásky a v nedostatku náklonnosti

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha, 1999, s. 343.

¹⁸ definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992

- zanedbávání výchovy a vzdělání
 - vyznačuje se selháním v zabezpečení plných možností vzdělávání dítěte (tj. vytrvalé absence dítěte ve škole, dětská práce v domácím prostředí či mimo domov)
- zanedbávání v oblasti zdravotní péče
 - v případech, kdy dítě potřebuje tuto péči, či v případech, kdy je opomíjena základní preventivní zdravotní péči
- zanedbávání dozoru
 - nedostatečný dohled přiměřený věku dítěte, projevující se zvýšeným počtem úrazů dítěte, kterým bylo možné zabránit

Charakterické projevy všeobecného zanedbávání mohou být:

- nevhodné oblečení dítěte, které není adekvátní pro dané roční období, příliš malé nebo příliš velké, které působí dítěti nepohodlí
- únava a ospalost dítěte mimo běžnou denní dobu
- nedostatečná osobní hygieny, včetně hygieny dentální
- neurotické návyky s asociálním a destruktivním chováním dítěte
- poruchy řeči a příjmu potravy
- podávání jídla bez odpovídající nutriční hodnoty a jednostranné podávání stravy pro nepřiměřeně dlouho dobu, dítě nezná ovoce a zeleninu, dožaduje se pouze jednoho druhu jídla, nezná teplé pokrmy, nemá návyky pro konzumaci určitého druhu potravin, např. banán jí bez oloupaní slupky
- zdravotně závadné podmínky v domácnosti s dítětem (odpadky, exkrementy, nedostatečné vytápění, tma, plíseň, nevyhovující místo na spaní, špinavé, chladné nebo neexistující lůžko)
- nedostatek patřičné lékařské péče, poruchy, růstu, vývoje, retardace a nerovnoměrný psychomotorický vývoj dítěte
- situace, kdy dítě přejímá zodpovědnost za péči o své sourozence a další děti
- ponechávání dítěte v domácnosti bez dozoru dospělého, pobyt na ulici v neobvyklých hodinách, ponechání kojence po nepřiměřeně dlouhou dobu v uzavřeném prostoru, např. v automobilu a nevyzvednutí dítěte po zavírací době kolektivního zařízení

- nedostatečná kultivovanost chování, nedostatečné sociální dovednosti či sociálně-patologické chování, přehlížení kulturních norem, citová plachost, lhostejnost, obdiv k radikálním politickým a náboženským hnutím¹⁹

2.3.1 Zanedbanost a psychická deprivace

*Deprivace je výsledek životní situace, kdy dítěti nejsou uspokojovány jeho základní psychické potřeby v náležitě míře a po určitou, dosti dlouhou dobu.*²⁰

Deprivace je tedy ubližování dítěti, a to někdy vskutku kruté a tak závažné, že hraničí s vraždou. Psychické strádání dítěte nedostatkem určitých podnětů může být různého stupně a závažnosti a v jeho výsledku spolupůsobí celá řada dalších okolností.

Společenská závažnost jednotlivých forem a stupňů psychické deprivace není vždy přímo úměrná hloubce a závažnosti, v jaké postihují určitého jedince. Stoupá společenský význam lehčích forem psychické deprivace, které představují významnou složku v nynějším stoupajícím výskytu agresivity, šikanování a jiných forem náhradního uspokojování vyšších psychických potřeb, ve stoupajícím výskytu delikvence, toxikomanie, poruch rodinného soužití.

Zanedbaností na rozdíl od deprivace se zpravidla míní následky nedostatku výchovy v prostředí socioekonomicky nízké úrovně. Zanedbané dítě vyrůstá obvykle v jednoduchém, primitivním prostředí, s nedostatečnou hygienou, bez vhodných vzorů vyspělého chování.

2.3.2 Krajiné případy zanedbanosti

Jsou to případy, kdy je dítě izolováno od lidské společnosti. Z literatury známe případy dětí, které přežily v přírodě díky svým schopnostem nebo zvířatům, která se jich ujala (indické děti Amala a Kamala – „vlčí děti“). Častěji zastoupená je sociální izolace dítěte uvnitř lidské společnosti. Lze uvést klasický příklad Kaspara Hausera, po němž je syndrom následků krajní sociální izolace pojmenován.

„Jde o mladého muže, který se záhadně objevil v ulicích Norimberku v roce 1828, těžce chodil, znal jen své jméno a jinak nemluvil. Náprava jeho těžké „zanedbanosti“ byla pozoruhodně úspěšná. Podle své pozdější výpovědi prožil celé

¹⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha, 2003, s. 24-26.

²⁰ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1955, s. 87.

dětství v temném sklepení, bez jakékoliv lidské společnosti. Za pět let po svém objevení byl nalezen mrtev. Jeho záhadná životní historie a záhadná smrt učinily z něho námět mnohých dohadů a románových zpracování.“²¹

Důsledky zanedbávání

U zanedbávaných dětí se mohou důsledkem nedostatečného zájmu matky o dítě projevit nedostatky v řeči a komunikaci. Rozumové schopnosti nemusí být závažněji postiženy, ale nejsou dostatečně využívány. Dále je změřeno citové prožívání a vztahy k okolí, děti jsou nedůvěřivé, emočně chudé, agresivní, nerozumí svým vlastním pocitům, chybí jim empatie. Dítě zcela přirozeně přejímá názor nejbližších osob, a jestliže tito lidé budou dítě hodnotit negativně, tak se dítě s jejich hodnocením ztotožní. Výsledkem je nejistota, nedůvěra a zvýšená potřeba obrany.²²

2.3.3 Zanedbávající rodiče

- lidé, kteří nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence, nejsou schopni nebo aktuálně se nemohou o dítě přijatelným způsobem starat. Jsou to např. mentálně postižení, somaticky či psychicky nemocní, jedinci s poruchou osobnosti, zdevastovaní abúzem alkoholu nebo drog, se zkušeností citové deprivace atd. Často jde o osoby s nízkou sociokulturní úrovní, jejichž domácnost i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny mají celou řadu nedostatků.
- lidé, kteří nemají k rodičovství dostatečnou motivaci, kteří jsou příliš zaujati svými problémy nebo svými zájmy. Jsou to např. mladí a nezralí rodiče, jedinci žijící v hmotné bídě nebo zaujatí svou vlastní profesní kariérou, svými zálibami.

2.3.4 Zanedbávané děti

- děti, které jsou natolik pasivní, apatické, nenápadné a nevýrazné, že nedovedou své rodiče zaujmout.
- děti, jež jsou nějak znevýhodněné, a proto méně žádané, které zklamaly očekávání rodičů; např. děti postižené nebo nemocné.

²¹ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1955, s. 89.

²² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha, 1999, s. 323-325.

2.4 Šikanování

Šikana je další významný jev, který lze zahrnout do syndromu CAN. Představuje užití hrubého fyzického násilí, ale také zahrnuje ponižování, posměch a nadávky vůči jedinci slabšímu fyzicky nebo v závislém postavení. Za charakteristické se považuje opakování agrese vůči téže oběti.

Formy šikanování:

- ponižování, zesměšňování nepřiměřenými či nesplnitelnými úkoly
- vynucování „poslušnosti“
- přinucení vykonávat práci za „silnějšího“
- vydírání, vyžadování finančních či jiných materiálních služeb

2.5 Zvláštní formy CAN

Do této skupiny můžeme zařadit systémové týrání, organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání, sexuální turismus a Münchhausenův syndrom.

Systémové týrání (druhotné ponižování) – sekundární viktimizace

Je týrání dítěte tím systémem, který původně vznikl na ochranu dítěte. Znamená to, že po prvotním týrání, jemuž je dítě vystaveno (kdy může být dítěti způsobeno poranění či poškození), následuje týrání druhotné ze strany těch, kteří by měli dítě před týráním a po něm chránit. Druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN = dítě jako oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování.

Formy systémového týrání:

- opakovaná, nadbytečná lékařská vyšetření (zdravotnické instituce)
- ponižování, přetěžování, neadekvátní přístup k dítěti (instituce školské)
- zanedbávání či špatná péče v kolektivních zařízeních (jesle, mateřské školy, základní školy, dětské domovy)

- rozhodování o osudu dítěte bez dostatečné objektivní informovanosti o situaci, oddělení dítěte od rodiny tam, kde to není nevyhnutelně nutné (orgány péče o dítě, soudy)
- nadbytečné přetěžování či trauma způsobené dítěti při kontaktu s policejním, soudním systémem (opakování výslechů, konfrontace s dospělým)
- obviňování dítěte („a ty jsi ho svedla“), přenášení zodpovědnosti na dítě

Organizované zneužívání dětí a sexuální turismus

Organizované zneužívání lze charakterizovat jako zneužití mnoha pachatelů, kteří se spojují za dosažení tohoto cíle. Jde tedy o situace, kdy je zde více zneuživatelů a kde je časový rozměr zneužívání dětí. Jedná se o dětskou prostituci, dětskou pornografii, sexuální turistiku např. do zemí Jižní Asie, bývalého východního bloku a obchodní aktivity, ve kterých je dítě bráno jen jako zboží.

Rituální zneužívání

Rituální zneužívání je zacházení s dětmi, které se uskutečňuje v souvislosti se symboly, které mají náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a jsou součástí určitého organizovaného společenství. Vzývání těchto symbolů a provozování aktivit je užíváno k vyvolání strachu u dítěte.

Münchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení)

Vymyšlení či zveličování příznaků somatického či duševního onemocnění nebo postižení a v důsledku toho opakování vyšetření či léčení v míře, která neodpovídá objektivní skutečnosti.

Tyto problémy může dospělý, např. rodič přenést na dítě. Jde o případy, kdy je dítě opakovaně vyšetřováno a léčeno na nemoci jež nemá. Rodiče poškozují vzorky krve, moči svých potomků, aby vyzněly patologicky. Dospělá osoba má pak v takovém případě nějaké výhody (např. pobírá dávky, okolí ho lituje ...).

3 PŘEHLED LEGISLATIVY V ČR VE VZTAHU K SYNDROMU TÝRANÉHO, ZNEUŽÍVANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE

Minulé – 20. století bývá někdy nazýváno stoletím dítěte. Byly v něm přijaty tři základní závažné dokumenty, týkající se práv dítěte:²³

- rok 1924 – Ženevská deklarace práv dítěte
- rok 1959 – Konvence o právech dítěte
- rok 1989 – Úmluva o právech dítěte

Ženevská deklarace práv dítěte byla prvním mezinárodním dokumentem, týkajícím se právního postavení dítěte ve společnosti. Postavila se proti diskriminaci dětí, proti jejich mnohdy těžkému osudu v různých válkách, proti jejich vykořisťování a otroctví. Svými analýzami poskytla důležité informace o vývoji dětí ve světě a tím se stala základem pro změny přístupu k dětem, zvláště trpícím. Veškeré úsilí vyvrcholilo na začátku 50. let, když z pomocné organizace UNRRY snažící se pomáhat válkou poškozeným zemím, vznikla polovládní organizace na půdě OSN – Dětský fond spojených národů UNICEF. Ten převzal veškerou iniciativu v mezinárodní pomoci nejvíce ohroženým dětem.

V mezinárodní právní normě „Charta práv dítěte“ se ozývá nový hlas pro dítě, pro jeho ochranu, a pro boj proti tomu, čím je ohrožováno a poškozováno. Začíná se také orientovat na problém bezprostředního týrání a zneužívání dětí.

Dosavadním vrcholem celého vývoje v pojetí dětství a přístupu k němu je pravděpodobně Úmluva o právech dítěte, jež je současně i výzvou celosvětové společnosti k dalšímu domýšlení a zabezpečování potřeb nových lidských generací a jejich prosperity. Tento vývoj připravil konečně i půdu, z níž mohla vyrůst otázka ochrany dítěte před týráním, zneužíváním a zanedbáváním i otázka jak těmto neblahým společenským jevům předcházet.²⁴

V úvodu úmluvy se říká: *„Dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc... Rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů, a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávajíc, že v zájmu plného*

²³ VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině – syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha, 1955, s. 5.

²⁴ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1995, s. 34.

*a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.*²⁵

Mezi základní normy, které ochraňují děti v České republice patří:

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava

ústavní zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

3.1 Ústavní normy

Povinnost státu chránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím, chránit jejich zdravý vývoj a právem chráněné zájmy vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a mezinárodního charakteru.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky a je postavena naroveň ústavním zákonům. Základní lidská práva mající vztah k problematice ohrožených dětí jsou uvedena v hlavě druhé oddílu prvním, upravujícím základní lidská práva, a zejména v hlavě čtvrté, pojednávající o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Z výčtu základních lidských práv lze vzpomenout způsobilost každého mít práva, právo na život, nedotknutelnost osoby, právo nebýt podroben mučení ani krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, právo nebýt podroben nuceným pracím nebo službám, právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a právo na ochranu jména. Dále je deklarováno právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.²⁶

²⁵ Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. – o přijetí Úmluvy o právech dítěte

²⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*, Praha, 2003, s. 28.

3.2 Úmluva o právech dítěte

Základní práva dětí stanoví mezinárodní Úmluva o právech dítěte, přijatá dne 20. 11. 1989 v New Yorku. U nás vstoupila v platnost dnem 6. 2. 1991. Je pro nás závazná a má vyšší právní sílu než naše vnitrostátní zákony. Týrání dětí se týká především článek 19 odst. 1. Z obecných ustanovení je to pak článek 3 odst. 1, 2 a preambule, v níž se mimo jiné konstatuje, že „*v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění*“.

článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a právní opatření.

článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným nebo duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

3.3 Zákon o rodině

Zákon o rodině upravuje především základní práva a povinnosti rodičů. Stanoví, že:

- rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o osobu dítěte (o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění (§ 31 odst. 1).

- rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užit přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (§ 31 odst. 2).
- rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Nenáleží však tomu, kdo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu nebo kdo byl zbaven rodičovské zodpovědnosti či jemuž byl její výkon pozastaven (§ 34).
- rodičovskou zodpovědnost lze přiznat i nezletilému rodiči staršímu šestnácti let, pokud má potřebné předpoklady pro výkon rodičovských práv a povinností (§ 34 odst. 3).
- soud rodičovskou zodpovědnost omezí, nevykonává-li rodič řádně rodičovské povinnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte (§ 44).
- soud rodiče rodičovské zodpovědnosti zbaví, zneužívá-li rodič její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává. Soud vždy posoudí, zda nejsou důvody pro zbavení rodičovské zodpovědnosti, dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu vůči dítěti či svého dítěte mladšího patnácti let ke spáchání trestného činu použil nebo byl spolupachatelem, návodcem či pomocníkem k trestnému činu spáchanému svým dítětem. Těmito rozhodnutími vyživovací povinnost rodičů vůči dítěte nezaniká (§ 44).

3.4 Zákon o sociálně-právní ochraně dítěte

Tento zákon upravuje práci orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jejich vzájemnou součinnost. Jeho cílem je ochrana dítěte před ohrožením zdraví, příznivého vývoje a zájmu dětí.

Sociálně-právní ochranou se rozumí ochrana práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte a působení zaměřující se na obnovení narušených funkcí rodiny, přičemž předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte. Zájem dítěte je nadřazen nad všemi ostatními zájmy, jako jsou zájmy rodičů, rodiny nebo i státu.

V zákoně se vymezuje okruh dětí, na které se sociálně-právní ochrana dětí zejména zaměřuje. Výslovně jsou uvedeny děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají

práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále jsou uvedeny děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřením dítěte do její výchovy. Sociálně-právní ochrana dětí se též zaměřuje na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, anebo se živí prostitucí. Dále se zaměřuje i na děti, které spáchaly trestný čin (ve věku 15 -18 let), na děti mladší 15 let, které spáchaly čin jinak trestný a na děti, které opakovaně soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití. Též dětem, které se opakovaně dopouštějí útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte a na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost nebo jmění, nebo u nich je podezření na páčání takového činu, se poskytuje sociálně-právní ochrana dětí, pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou příčinou nepříznivého vývoje dětí. Zákon v těchto případech předpokládá existenci dlouhodobější sociální události určité intenzity.²⁷

Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Tyto subjekty jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. (§ 8 odst. 1)

Sociální práce by měla být zaměřena na poradenství a podporu rodinám spíše než na represivní opatření (např. odebrání dítěte z rodiny). Sociální pracovníci a pracovníce mají zákonem uloženou povinnost pokračovat v práci s rodinou i v situaci, kdy je dítě umístěno do ústavní péče, s cílem co nejrychlejšího návratu dítěte do rodiny.

3.5 Trestní zákon

Týráním, zneužíváním či zanedbáváním dítěte se osoba trestně odpovědná dopouští skutku, který může naplnit znaky skutkové podstaty několika trestných činů, zejména však trestného činu týrání svěřené osoby, pohlavního zneužívání, znásilnění, zanedbání povinné výživy, ohrožování mravní výchovy mládeže, vraždy, opuštění

²⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha, 2003, s. 31-32.

dítěte, kuplířství, ohrožování mravnosti, únosu, obchodování s dětmi a obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku.

§ 215 – Týrání svěřené osoby

1. Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
2. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

Ochrana se poskytuje nejen nezletilým dětem, ale i osobám zletilým, které jsou odkázány na péči jiných osob. Není přitom rozhodující, na jakém právním základě je péče nebo výchova poskytována. Pachateli tohoto trestného činu mohou být tedy nejen rodiče, ale i učitelé, vychovatelé, sportovní trenéři nebo jiné osoby pověřené rodiči krátkodobou péčí o dítě v době jejich nepřítomnosti. (příloha č. I)

§ 242 – Pohlavní zneužívání

1. Kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody najeden rok až na osm let.
2. Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě svěřené jeho doзору, zneužívaje její závislosti.
3. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
4. Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Pachatelem tohoto trestného činu z hlediska pohlaví může být muž i žena, a ani pohlaví zneužitých osob není rozhodující, protože ustanovení § 242 trestního zákona chrání děvčata i chlapce mladší 15 let před škodlivými zásahy do jejich pohlavní sféry. Objektem trestného činu pohlavního zneužívání je mravní a tělesný vývoj dětí a v širší souvislosti též lidská důstojnost. Zákon rozlišuje dvě formy spáchání tohoto trestného činu: formou soulože a formou pohlavního zneužití, které je vykonáno jiným způsobem.

Za jiný způsob pohlavního zneužití jsou považovány intenzivnější zásahy do pohlavní sféry poškozených osob, které jsou mladší 15 let, např. osahávání prsů nebo pohlavních orgánů, které vede k sexuálnímu vzrušení pachatele.

Společně s naplněním skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužívání dle ustanovení § 242 trestního zákona může trestně odpovědný pachatel v souběhu naplnit skutkové podstaty dalších trestných činů, zejména pohlavního zneužívání dle ustanovení § 243 trestního zákona, vydírání dle ustanovení § 235 trestního zákona, ohrožování mravní výchovy dle ustanovení § 217 trestního zákona, soulože mezi příbuznými dle ustanovení § 245 trestního zákona.

§ 241 – Znásilnění

1. Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.
2. Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.
3. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
 - a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo
 - b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.
4. Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Zákonným znakem trestného činu znásilnění je bezbrannost, přičemž za takový lze považovat stav, ve kterém osoba není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání. O takový stav nejde u poškozené, která je sice nezletilá, ale na tolik fyzicky a duševně vyspělá, že je schopna pochopit jednání pachatele a svůj případný nesouhlas s tímto jednáním dát dostatečně najevo. Skutková podstata tohoto trestného činu předpokládá dvojí jednání, tj. násilné jednání a soulož či obdobný pohlavní styk.

Dle stanoviska Nejvyššího soudu za násilí ve smyslu ustanovení § 241 odst. 1 trestního zákona soudy správně považují použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu ženy a dosažení soulože proti její vůli.

§ 213 - Zanedbání povinné výživy

1. Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.
2. Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Objektem tohoto trestného činu je právo na výživu, které vyplývá ze zákona číslo 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Obsahem vyživovací povinnosti je nejen vlastní výživa, ale i ošacení, bydlení apod. Právě absence vlastní výživy a ošacení může být projevem zanedbání nezletilého dítěte.

Zanedbání povinné výživy dle trestního zákona se rozumí nejen nesplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i nesplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě a povinnost zaopatřovat jiného. Konkrétně jde o neplnění povinnosti poskytovat dítěti stravu, ošacení, bydlení a povinnost pečovat o jeho zdraví a čistotu a vykonávat nad ním dohled. (příloha č. II)

§ 217 - Ohrožování mravní výchovy mládeže

1. Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že
 - a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu
 - b) umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo
 - c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
2. Kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než osmnáct let hru na hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.
3. Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchal-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu,
 - c) spáchal-li takový čin opětovně, nebo
 - d) získal-li takovým činem značný prospěch.

Zpustnutím je třeba rozumět osvojování si takových povahových vlastností, zájmů a návyků jednotlivcem, které se v jeho životě projevují způsobem odporujícím základním principům soužití. Přitom se takto získaný životní postoj musí projevovat soustavnějším jednáním a musí být trvalejší povahy. Není to tak zpravidla u jednorázových, krátkodobých a méně intenzivních útoků. Předmětem útoku mohou být jen osoby mladší 18 let. Pachatelem může být kdokoliv, nejen osoba mající zvláštní povinnost o nezletilé dítě pečovat. K trestnosti jednání přitom stačí nedbalost.

Pod skutkovou podstatu trestného činu ohrožování mravní výchovy je nejčastěji zahrnováno jednání rodičů, kteří neposílají své děti po delší dobu do školy či jim nevěnují ani další potřebnou péči, což vede k záškoláctví, k potulkám, vyhledávání nevhodné společnosti, popíjení alkoholických nápojů a k trestné činnosti. Dále lze takto kvalifikovat jednání rodičů, kteří například dovolují nezletilé dceři navazovat nahodilé známosti s muži, jednání rodiče, který vodí nezletilé dítě do restaurací, kde umožňuje nadměrně požívat alkoholické nápoje apod..

§ 212 - Opuštění dítěte

1. Kdo opustí dítě, o které má povinnost pečovat a které si samo nemůže opatřit pomoc, a vystaví je tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.
2. Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví nebo smrt.

Pachatelem tohoto trestného činu může být jen osoba, které náleží povinnost pečovat o dítě (rodič, poručník dítěte, pracovník ústavu atd.). Podle stanoviska nejvyššího soudu se pod pojmem opuštění dítěte rozumí jednání, následkem kterého je dítě neschopné si samo pomoci.

§ 216a - Obchodování s dětmi

1. Kdo za odměnu svěří dítě do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný podobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.
2. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo
 - b) získá-li takovým činem značný prospěch.

3. Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný zvlášť závažný následek.

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv, zejména rodiče, ale i jiné osoby, které mají povinnost o dítě pečovat nebo mají jinak dítě ve své moci, např. pracovníci kojeneckých ústavů či dětských domovů.

§ 219 - Vražda

1. Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.
2. Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - e) na osobě mladší než patnáct let.

4 PREVENCE A OCHRANA DĚTÍ PŘED NÁSILÍM

Prevenčí se rozumí souhrn opatření zaměřených na účinnou ochranu proti páchání deliktů na dětech, ke snižování jejich výskytu, a to zamezením páchání těchto deliktů či odstraněním příčin a podmínek jejich vzniku. Jde vlastně o pokus zabránit této činnosti ještě před jejím vznikem nebo jejím pokračováním.

Stejně jako dosavadní zkušenosti se všemi formami CAN, tak i přehled nejnovější světové literatury ukazují na fakt, že prevence jest prvotním krokem veškerých snah o nápravu.

Velkým preventivním činem celosvětového významu je Úmluva o právech dítěte.

4.1 Primární prevence

Primární prevence má za cíl snížení pravděpodobnosti výskytu a vzniku poškození. Primární prevence je:

- specifická – zaměřená proti rizikům vedoucím ke vzniku poškození (bránit vzniku rizikových skupin obyvatelstva, rizikových životních situací)
- nespecifická – podpora zdravého vývoje dítěte a rodiny (vytváření podmínek pro zdravý vývoj, vytváření vzdělávacích a intervenčních programů).

Metody a zaměření primární prevence jsou velmi různorodé. Zhruba je lze rozdělit do čtyř základních skupin:

- Široká osvěta veřejnosti a obecná opatření ve prospěch rodin s dětmi

Aktivity tohoto typu jsou zaměřené na působení na veřejnost tak, aby se dětem vytvářela příznivá společenská atmosféra. Podstatná úloha tu připadá tisku, sdělovacím prostředkům, škole a všem institucím, které se problematikou dětí zabývají. Patří sem i všechny zákony, vyhlášky a směrnice, jež se dotýkají života dějí a jejich rodin.

- Vzdělávání rodičů, pedagogů a vychovatelů dítěte

Tato část primární prevence klade důraz na rodičovskou odpovědnost a profesionální odpovědnost pedagogů. Je orientována na osvětu rodičů a pedagogů

zaměřenou na informace o právech dítěte, o zabezpečování přiměřené péče odpovídající věku dítěte, na poučení o výživě, správné životosprávě, na informace o nebezpečí zneužívání drog a alkoholu a na zvyšující se riziko výskytu některých závažných chorob.

- Praegradační výchova pedagogů a lékařů

Při přípravě budoucích lékařů a učitelů je třeba zabezpečit výuku o ochraně a podpoře zdraví a zdravého vývoje dětí a mládeže. Tato výuka pokrývá znalosti o obecných vývojových zákonitostech, o věkových zvláštностech a kritických vývojových obdobích dětí a mládeže. Lékař i učitel musí zvládnout poznatky o psychické, fyzické, sociální a emoční zátěži v interakci s životním a pracovním prostředím dítěte.

- Výchova dětí a mládeže

Je nutné zaměřené působení na děti a mládež ve školách, a to především v programech sexuální výchovy a výchovy k rodičovství. Dítě musí vědět o možných rizicích poškození svého zdraví i o způsobech, jak těmto nebezpečím předcházet. Dále je třeba vytvářet pro děti a mládež nabídku zajímavých programů pro volný čas a měnit postupně jejich pasivní, konzumentský přístup k zábavě na využívání jejich tvůrčí aktivity.

4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence má za cíl vyhledávat rizikové skupiny obyvatelstva (rizikovní dospělí a rizikové děti) a rizikové životní situace z hlediska CAN.

- Rizikové děti z hlediska CAN

Jsou ty, jejichž projevy jsou z různých důvodů sociálnímu okolí „nesrozumitelné“, takže není lehké je výchovně zvládat a usměrňovat. Dále ty děti, které svým chováním vychovatele unavují, vyčerpávají, dráždí, nebo v případě pohlavního zneužívání i svým způsobem provokují či svádějí. Bývají to děti:

- s tzv. lehkými mozkovými dysfunkcemi (LMD), neklidné, nesoustředěné, dráždivé, s výkyvy nálad, impulsivní, se sklonem ke zkratkovitému chování

- z jiných příčin nadměrně dráždivé, zlostné, trucovité, ale i plačtivé nebo úzkostné (často v důsledku chronicky špatného zdravotního stavu, podvýživy, vyčerpání, apod.)
- s různým stupněm mentální retardace, které přinášejí svým rodičům zklamání v jejich životních nadějích, a tím vyvolávají někdy i jejich agresivní postoje nebo dávají podnět k omezení rodičovského zájmu a rodičovské péče s následným zanedbáváním
- s lehce sníženými intelektovými schopnostmi, chronicky ve škole neprospívající, děti s tzv. specifickými poruchami učení, děti neobratné, úzkostné či jakkoliv jinak nezapadající do běžné normy a rodičovského očekávání.

Z hlediska zanedbávání jsou zvýšenému riziku vystaveny děti z jakéhokoliv důvodu neaktivní, utlumené, s omezenou schopností sociální odezvy, které nedovedou zájem dospělého v náležitě intenzitě ani vzbudit, ani udržovat.

- Rizikové rodiny

Jsou takové, kde jeden nebo oba rodiče nejsou schopni zodpovědně převzít rodičovskou roli. Jsou to často lidé:

- s anomálním vývojem osobnosti, s agresivními povahovými rysy, lidé impulsivní, nezdrženliví, často trpící neurotickými obtížemi
- závislí na alkoholu a drogách
- rodičovsky nezralí a nevyspělí, rodiče ve věku mladistvém
- se zvláštním životním stylem (příslušníci některých náboženských sekt, stoupenci zvláštních rituálů)
- žijící chronicky ve stresové situaci, zneuznaní, zklamaní, neúspěšní, dlouhodobě nezaměstnaní
- příliš profesionálně zatížení v zaměstnání, nemající dostatek času na rodinu
- mentálně retardovaní
- s deprivací nebo subdeprivací osobní historií (má tendenci přenášet se na další generaci)

- Rizikové situace

Jejich vyvolávajícím momentem bývá nejčastěji akutní stres dospělého vychovatele. Pramení nejčastěji z rodinných konfliktů, z rozvodových sporů. Nebezpečný je alkohol a drogy, zvláště v akutní fázi intoxikace. Řadu stresových situací vyvolává

také nezaměstnanost, sociální nejistota, zklamání z vlastní neúspěšnosti, stísněný životní prostor, společenská izolovanost. Přitěžující okolností může být i fyzická a psychická vyčerpanost nemocí.

4.3 Terciální prevence

O terciální prevenci mluvíme tehdy, když k aktu násilí nebo k jinému ublížení dítěti došlo, a je třeba zajistit, aby se to neopakovalo, aby dítě nebylo dále poškozováno a aby poškození, k němuž došlo, bylo ve svých důsledcích omezeno na minimum. Je zahájen proces diagnostický, který má vyústit v prognózu případu. Z této prognózy pak dále plyne návrh na pomocná, ochranná, terapeutická a další opatření ve prospěch dítěte. Je třeba v zásadě rozhodnout, zda:

- dítě zůstane dále v rodině
- dítě nezůstane dále ve své rodině a bude se hledat jiné optimální řešení jeho životní situace.

Takovéto rozhodnutí nemusí být jednou provždy neměnné. Může se změnit, jsou-li pro to opravdu závažné důvody. Dítě nelze lehkomyšlně z rodiny odebrat a zase je tam vracet, měnit jednotlivé formy náhradní péče. Vždy je nutné jako mimořádně závažnou okolnost posuzovat věk dítěte, protože doba, po kterou je dítě vystaveno nepříznivému vlivu životních okolností, má různou hodnotu v různých jeho vývojových obdobích a podstatně se liší od hodnoty, kterou má pro dospělého. Je tedy důležité, aby se rozhodnutí o dalším postupu při léčení neodkládalo.²⁸

Světový den prevence týrání a zneužívání dětí

Světovým dnem prevence týrání a zneužívání dětí byl vyhlášen 19. listopad, jako den předcházející výročí přijetí Úmluvy o právech dítěte, kterou Valné shromáždění OSN přijalo 20. listopadu 1989. Tento světový den vyhlásila The Women's World Summit Foundation (Nadace ženského světového summitu) se sídlem v Ženevě zabývající se ochranou ženských a dětských práv ve spolupráci s dalšími 112 organizacemi ze 49 zemí, aby zvýšily všeobecné povědomí o prevenci zamezující

²⁸ VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině*. Praha, 1995, s. 48-51.

zneužívání dětí. Cílem je pomoci dětem a jejich rodinám získat vědomosti a znalosti, které by pomohly předcházet zneužívání, zacházet s jeho následky a ukončit takové praktiky.²⁹

4.4 Diagnostika

Diagnostikou lze rozumět komplexní činnost interdisciplinárního týmu zjišťujícího a posuzujícího všechny okolnosti ohlášeného nebo jinak odhaleného případu špatného zacházení s dítětem či jeho následků.

- **standardní psychologická diagnostika** je zaměřená na zhodnocení aktuálního psychického stavu dítěte a dopadu traumatizující situace na psychiku dítěte, dále zahrnuje stanovení jeho vývojové úrovně a osobnostních charakteristik. Diagnostické závěry jsou podkladem zejména pro volbu vhodné následné péče a pro návrh opatření nezbytných pro sanaci prostředí, v němž dítě žije.
- **specifická diagnostika** je cílená na zmapování konkrétních okolností týrání a zneužívání dítěte a bývá najednou vedená v těsné spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte a orgány činnými v trestním řízení
- **sociální diagnostika** je výsledkem spolupráce psychologů a sociálních pracovníků DKC a představuje kromě jiného analýzu rodinných vztahů a vztahového pole dítěte i jednotlivých členů rodiny, míru uspořování potřeb jednotlivých členů, rozpoznání přítomnosti patologických jevů v rodině, včetně domácího násilí, alkoholismu, osobnostních specifíků členů rodiny apod.

U fyzického týrání bývá diagnóza syndromu CAN většinou snadnější. Na těle jsou viditelné známky násilí, zanedbanosti i neléčená poranění. Odhalit týrání v oblasti psychické je těžší, je třeba sledovat zejména závažné změny v chování dítěte. Nejobtížněji diagnostikovatelné je sexuální zneužívání, pokud pachatel nebyl přistižen při činu nebo pokud se nejedná o zjevné znásilnění. Důležitou roli zde hraje výpověď dítěte. Většina zneužití se odehrává ve vlastní rodině, do které je velmi obtížné proniknout, protože si své soukromí chrání. Někdy rodina dítě přinutí, aby svou výpověď odvolalo. Pro dítě je to velice traumatizující, a proto by se rozhovor měl

²⁹ Světový den prevence týrání a zneužívání dětí [online]. [cit.5.února 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.ditekrize.cz/svetovy%20den_prevence_tyr._zneuz.deti.doc>

uskutečnit pokud možno pouze jednou, v neutrálním prostředí a měl by být z něho pořízen videozáznam.

Diagnosticko – terapeutická místnost

Diagnosticko – terapeutickou místnost lze vidět i v Krizovém centru pro děti a rodinu v Jihočeském kraji v Českých Budějovicích. Jde o světlou a prostornou místnost, která je vybavena kobercem, vhodným nábytkem, hračkami a specifickými terapeutickými pomůckami (příloha č. III). Vše je uzpůsobeno tak, aby se zde malí klienti, ale i jejich blízcí cítili dobře a bezpečně. V místnosti je umístěno polopropustné (jednocestné) zrcadlo, které umožňuje monitorovat a zaznamenávat děj pomocí videokamery ve vedlejší kanceláři. Tím je umožněno přímé sledování děje v této místnosti skrze zrcadlo. Účelem místnosti s jednocestným zrcadlem je především to, že děti jsou ušetřeny opakovaného vyslyšení, které prohlubuje v jejich psychice negativní zážitky. Dítě není při výslechu stresováno tím, že jej při jeho výpovědi pozoruje neúměrné množství dospělých osob. Nahrávka na kameru může být využita jako důkazní materiál.

Demonstrační loutky „Jája a Pája“

Demonstrační loutky „Jája a Pája“ jsou využívány při provádění výslechů dětí (příloha č. IV). Jedná se o hadrové loutky velikosti větších dětských panenek, které mají anatomické tělesné otvory, na kterých mohou děti názorně ukázat, jakým způsobem byly sexuálně zneužity. Loutky jsou oblečené, osobu ženského pohlaví představuje Jája, mužské pohlaví znázorňuje Pája. Používají se také při výslechu osob, které mají sníženou schopnost verbální komunikace nebo osob mentálně postižených. Nejvíce se užívají u malých dětí, které mají omezený slovník a nedokáží tak pojmenovat co s nimi pachatel dělal. U větších dětí pomáhají překonat stud a úzkost.

Autorkou těchto loutek je PhDr. Alena Plšková. Do praxe byly tyto pomůcky zavedeny Závazným pokynem policejního prezidenta č. 11/1995, který upravuje činnost jednotlivých pracovníků kriminální policie. Provedené studie ukázaly, že děti ve hře s nimi projevují více sexuálních rysů v chování, když jsou samy a více zdrženlivosti, když jsou ve styku s dospělými. Minimalizují trama, usnadňují komunikaci a obcházejí poznávací, jazykové a emociální limity dětí.

Děti, které byly zneužity se stávají vystrašenými a odmítají se panenek dotýkat nebo si s nimi hrát. Občas vyjádří vztek na takové zlé panenky, dělají, že nevidí žádný rozdíl mezi „ženskými“ a „mužskými“ panenkami nebo mají specifická pojmenování pro intimní partie.

U zneužitých dětí se při diagnostice využívá metoda paralelních příběhů, kdy dítě dokončí zahájený příběh a jako další se využívá metoda kresby rodiny. Z této se odborníci dovědí mnohé o citovém a vztahovém klimatu rodiny, jak široce či úzce ji dítě chápe, může poodhalit některé konflikty, zneužitě dítě velmi často kreslí lidskou postavu nahou se sekundárními pohlavními znaky.

4.5 Úloha sociálního pracovníka při řešení syndromu CAN

Fyzické, psychické a sexuální týrání stojí v popředí činnosti sociálního pracovníka. Jeho zájem se netýká pouze dětí, ale obrací se také na jejich rodiče, celou rodinu i jiná společenství (škola, družina). Sociální pracovník nevstupuje do problému izolovaně, ale úzce spolupracuje s dalšími odbornými pracovníky – lékaři, psychology, pedagogy, policisty, státními zástupci a soudci.

Sociální pracovník musí vycházet z velmi důkladné komplexní anamnézy, která slouží jako základní materiál i pro další pracovníky. Anamnéza je také podkladem pro sociální diagnózu, tedy zhodnocení situace dítěte, která je základem dalšího postupu v řešení případu.

Nezbytným úkonem sociálního pracovníka je práce v terénu, která je základem správné orientace jak při počátečním vyšetřování, tak při následné terapii, kdy může svým vstupem ovlivnit způsob života rodiny.

Sociální pracovník zprostředkuje první kontakt s klientem, pozve jej na své pracoviště nebo doporučí na jiné odborné pracoviště. V případě ohlášení syndromu CAN začne šetření v terénu s cílem pomoci dítěti, případně ohlášené podezření vyloučit.³⁰

Sociální pracovník se účastní výslechu osoby mladší 15-ti let, společně s policisty provádí místní šetření v rodinách, školách a poskytují si informace. Policii ČR oznamuje podezření z týrání, zneužívání či zanedbávání dětí v případě, že je tím, kdo se o problému dozví jako první.

³⁰ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1995, s. 211-213.

Spolupráce sociálního pracovníka s Policií ČR je také zajištěna pohotovostí v mimořádné době, kdy je k dispozici na mobilním telefonu. V případě potřeby je sociální pracovník ze strany policie vyzván k účasti na výslechu, realizaci místního šetření, případně k řešení akutní situace u nezletilých dětí.

5 PŘEHLED ORGANIZACÍ PŮSOBÍCÍCH V OBLASTI PÉČE O DÍTĚ

5.1 Organizace zabývající se problematikou CAN

Česká společnost na ochranu dětí – nevládní organizace, jejíž cílem je naplňování Úmluvy o právech dítěte

Mezinárodní komise pro CAN při ministerstvu zdravotnictví

Orgány péče o dítě

Orgán sociálně – právní ochrany dětí

Krizová centra

Linky důvěry

Fond ohrožených dětí – občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem

Nadace Naše dítě

Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

Pedagogicko-psychologické poradny

Psychoterapeutická centra

Centra psychosociální pomoci

Policie České republiky

Školská zařízení

5.2 Neziskové organizace

V České republice působí zejména tyto organizace: Fond ohrožených dětí, Nadace Naše dítě, Dětské krizové centrum a jiné.

Fond ohrožených dětí

je občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, s působností na celém území České republiky. Mezi hlavní směry činnosti patří pomoc dětem týraným i jinak sociálně ohroženým, se zaměřením na terénní sociální práci a sanaci rodin; Klokánek – rodinná péče místo ústavní výchovy; poradenská a hmotná pomoc rodinám v nouzi; osvěta a snaha o zlepšení legislativy a praxe na úseku ochrany dětí.

Klokánek – rodinná alternativa ústavní péče

je projekt Fondu ohrožených dětí, jehož cílem je nabídnout dětem namísto ústavní výchovy přechodnou rodinnou péči na dobu, dokud se nemohou vrátit zpět do své rodiny, nebo dokud pro ně není nalezena trvalá náhradní rodinná péče (osvojení, pěstounská péče, svěřený do výchovy třetí osob).

Klokánky mají pověření jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, proto mohou přijímat děti na základě žádosti rodičů, soudního rozhodnutí (předběžné opatření nebo rozsudek), žádosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí i na základě žádosti samotného dítěte či osoby, která malé dítě nalezne opuštěné nebo v jiné krizové situaci.

Nadace Naše dítě

je nezisková organizace, jejímž hlavním posláním je pomoc týraným, zneužívaným, handicapovaným, ohroženým a opuštěným dětem. Snaží se dlouhodobě pomáhat formou přímé finanční podpory, formou osvětové činnosti (vydávání publikací a letáků, pořádání kampaní) a prosazováním legislativních úprav směřujících ke zlepšení systému ochrany dětí.

Dětské krizové centrum

je občanské sdružení, které bylo založeno v roce 1992 jako první zařízení zabývající se problematikou týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v České republice. Od té doby zajišťuje komplexní psychosociální pomoc dětem, dospívajícím a jejich rodinám. Pracovní tým Dětského krizového centra tvoří psychologové, sociální pracovníci a psychoterapeuti. Předností jejich práce je dlouhodobost a odbornost poskytované péče.

5.3 Linky pomoci

Linky pomoci jsou organizovány neziskovými organizacemi s finanční podporou státu. Pokrývají celé území České republiky, jsou zdarma a volající zde naleznou podporu psychologů, terapeutů, sociálních pracovníků.

Mezi nejznámější patří Linka bezpečí, Růžová linka, Rodičovská linka, Linka vzkaz domů, Internetová linka.

Linka bezpečí - 116 111

je bezplatná telefonická linka krizové pomoci pro děti a mládež. Je v provozu 24 hodin denně po celý rok. Jejím posláním je poskytovat telefonickou krizovou pomoc a poradenství a slouží především těm, kteří si nevědí rady se svými problémy, cítí se ohroženi, osamělí, zrazení, zmatení a z nejrůznějších důvodů se nechtějí nebo nemohou svěřit někomu ze svého okolí.

Pomoc Linky bezpečí spočívá především v tom, že umožňuje dětem, aby se bez obav někomu svěřily se svými problémy. Aby se mohly poradit, jako se zachovat v určitých životních situacích, které se jim jeví jako složité. Na Lince bezpečí mohou najít podporu, porozumění, radu či se mohou domluvit na zprostředkování konkrétní pomoci. Tu už však dále zajišťují jiné instituce (orgány sociálně právní ochrany dítěte, policie, apod.).

Růžová linka - 272 736 263, ruzovalinka@centrum.cz

je telefonická linka pro děti a mladé lidi ve stavu akutní krize nebo v situaci, kdy si neumějí poradit nebo se rozhodnout. Každý hovor dítěte znamená psychodiagnosticko-terapeutický rozhovor, jehož cílem je odhalit spouštěč krize, zjistit příčinu nepohody či konfliktu dítěte a pomoci mu rozpoznat souvislosti tak, aby dítě porozumělo svému chování ve stavu krize, kdy jedná pod určitým tlakem. Helpline Růžová linka má vypracovaný etický kodex, který je při práci s každým klientem a jeho rodinou respektován.

Rodičovská linka - 840 111 234

poskytuje krizovou intervenci po telefonu, rodinné a výchovné poradenství po celé České republice především rodičům, prarodičům a ostatním rodinným příslušníkům. Následně je určena ostatním dospělým, kteří potřebují odbornou konzultaci v zájmu dětí. Je dostupná každý pracovní den odpoledne.

Linka vzkaz domů - 800 111 113, 724 727 777

je určena dětem na útěku, dětem vyhozeným z domova, i těm, které se domů bojí z nějakého důvodu vrátit. Je dostupná volajícím bezplatně z pevné linky každý den od 8 do 22 hodin po celý rok. Kromě poskytované telefonické krizové intervence nabízí volajícím možnost předání vzkazu nebo propojení telefonickou konferencí.

Internetová linka - lb@linkabezpeci.cz

pomáhá dětem stejně jako telefonická krizová linka. Internetovou linku může mládež kontaktovat pomocí e-mailové pošty na adrese lb@linkabezpeci.cz. Nejpozději do tří pracovních dnů je na dotaz odpovězeno a mohou ji využívat děti s vadou sluchu či řeči. Na internetové lince je možné získat rovněž kontakty na různé odborné instituce v místě bydliště či kdekoliv jinde.

5.4 Školská zařízení, zdravotnictví, policie

Tyto instituce hrají v případech týrání, zneužívání a zanedbávání dětí velmi důležitou a nezanedbatelnou roli. Jejich vzájemná součinnost a bezproblémové fungování uvnitř každé organizace i mezi sebou navzájem, může být tím zásadním co dítě potřebuje – ochranu, důvěru, včasnost, pomoc.

Školská zařízení

Pracovníci školských zařízení mohou zjistit případy týrání, zneužívání či zanedbávání dítěte nejčastěji a nejsnadněji, neboť jsou nejvíce a nejdéle v kontaktu s dětmi. Pedagogové spolupracují na těchto případech se sociálními pracovníky, se soudy a s orgány činnými v trestním řízení. Jsou iniciátory oznamování násilného jednání vůči dětem a obracejí se na oddělení sociálně-právní ochrany.

Zdravotnictví

Případy týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte nejčastěji nahlásí dětský lékař nebo zdravotnické zařízení, kde je poraněné dítě hospitalizováno. Obecně je povinností lékaře vyšetřit každé poranění, ošetřit jej a v rámci vyšetření by měl posoudit vznik

poranění. Diagnóza syndromu CAN je obtížně stanovitelná, a proto dětský lékař nestanovuje konečnou diagnózu, ale je odpovědný za rozeznání podezření na možné týrání a odeslání dítěte k podrobnějšímu vyšetření.

Policie

Policie a orgány činné v trestním řízení mají předcházet situacím, kdy může dojít k tzv. druhotnému týrání dětské oběti. Musí být učiněno vše pro to, aby výslech byl natolik profesně kvalitní, aby se nemusel opakovat či doplňovat a tím se dítě nestresovalo. Vše musí odpovídat zákonným požadavkům na osoby mladší 15 let. Na policii pracují specialisté, kteří spolupracují s pracovníky OSPODu a pedagogy na školách.

5.5 Následná péče o děti postižené syndromem CAN

Léčba dětí postižených některými formami syndromu CAN je vyústěním veškerého předchozího snažení o odhalení, poznání či diagnózu CAN. Zahrnuje aktivity všech zúčastněných oborů. Úkolem následné péče je odstranit či na nejmenší míru omezit důsledky špatného zacházení s dítětem a má obnovit nebo vytvořit žádoucí tělesné, psychické a sociální pohody dítěte.

Léčba dětí se syndromem CAN se výrazně liší od prosté léčebné péče medicínské. Musí být komplexní (opírající se o jednotu péče o děti zdravé, nemocné, postižené a ohrožené ve všech oblastech – tělesné, psychické a společenské) a interdisciplinární (představující společnou činnost zúčastněných odborníků různých oborů vstupujících do řešení případu podle potřeby), aby ovlivnila příznivě všechny dotčené složky života dítěte. Musí být nejen symptomatická, tj. zaměřená na příznaky ubližování dítěti, ale i příčinná neboli kauzální, která vede zpětně k prevenci. Následná péče se uskutečňuje na třech základních úrovních:

- Léčba akutních stavů, krizová intervence

Řeší urgentní situace, kdy je často ohroženo zdraví či život oběti. Hlavním smyslem je co nejdříve zabránit dalšímu útoku nebo přerušit násilí a ubližování dítěti. Je třeba se soustředit na případná tělesná poranění vyžadující okamžitou lékařskou pomoc.

Dochází-li současně i k psychickému týrání, což bývá ve většině případů, je nutné se pokusit nastolit optimálně možnou duševní pohodu.

- Rozsáhlé šetření souvisejících okolností s násilím na dítěti, střednědobá intervence

Dochází k šetření v rodině, v terénu – u dětského lékaře, ve škole či jiném prostředí, kde lze získat seriózní informace. Stanoví se konečná diagnóza a určuje se plán komplexní terapie s Orgánem péče o rodinu a děti. Nejvýznamnější terapeutickou aktivitou se tu stává psychoterapie (dítě za pomoci terapeuta pracuje na změně postojů, které si vytvořil během doby týrání či zneužívání), rodinná terapie (snahou je vytvořit dítěti příležitost k zaujetí určitého místa, pozice, role uvnitř rodiny, což v sobě nese nutnost změny postavení ostatních členů rodiny) a socioterapie (tj. terénní práce s rodinou přímo v jejím přirozeném prostředí), zaměřená na hlavní problémy dítěte i jeho rodiny.

- Dlouhodobé sledování dítěte a jeho rodiny, dlouhodobá intervence

Tato etapa zahrnuje dlouhodobé sledování dítěte, jeho rodiny a komplexní podpory, pomoci a snahy definitivně vyřešit narušené základní vztahy mezi zúčastněnými. Rozhodující roli zde hraje specializovaný lékař: neurolog, psychiatr, rehabilitační lékař, gynekolog, psycholog a jiní. Sociální pracovník zajišťuje sociálně-právní a poradenskou pomoc. Mnohdy je nutná i účast školy, např. její změna, přeřazení do zvláštní školy, zapojení výchovného poradce, třídního učitele apod. Třetí etapa v podstatě nikdy nekončí. Proto je třeba i v případě kladného výsledku léčby, alespoň čas od času se k takovému dítěti a jeho rodině vracet a zjišťovat možné riziko opakování nepříznivé situace či nezhojení všech následků násilí.³¹

³¹ DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha, 1995, s. 215-218.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 STATISTICKÁ ANALÝZA KRIMINALITY

V České republice nejsou k dispozici dlouhodobé statistické údaje. Ve skutečnosti bylo možno studovat tento jev až po roce 1989 a v současnosti jsou používány ke zjištění stavu spíše retrospektivní studie.

V letech 2001 – 2003 byl proveden unikátní výzkum s názvem „Retrospektivní studie fyzického a psychického týrání v dětství u dospělé populace ČR“. Jeho jedinečnost spočívá především v tom, že část výzkumu zabývající se problematikou psychického týrání představuje první studii o psychickém týrání v dětství na světě, jejíž výsledky jsou reprezentativní pro celou dětskou či dospělé populaci některé země či státu (alespoň autoři studie přes intenzivní několikaleté hledání v nejprestižnějších světových odborných pramenech dosud nezískali informaci, že by obdobná studie byla kdekoliv na světě realizována). Rovněž část výzkumu o fyzickém týrání v dětství představuje co do reprezentativnosti a rozsahu (dotazováno bylo celkem 1104 osob) první studii svého druhu u nás a jednu nemnoha takovýchto studií ve světě.

Celkem 69,1% dotázaných uvedlo, že se v dětství či v mládí opakovaně setkali s některou z forem psychického týrání, přičemž zhruba polovina z nich (48,6%) zažívala takovéto zacházení 1-2krát měsíčně a častěji. Tělesné týrání v dětství zažila téměř čtvrtina dotazovaných (24,4%). Téměř polovina tělesně týraných (47,6%) zažívala týrání již od předškolního věku.³²

Podle odborných odhadů je v naší republice týráno jedno až dvě procenta dětské populace, což je v přepočtu až čtyřicet tisíc dětí. Zprávy Fondu ohrožených dětí hovoří o tom, že kolem padesáti dětí ročně u nás na následky týrání a špatného zacházení umírá. Nemusí jít pouze o fyzické týrání, ale i o duševní. Nejčastějšími oběťmi jsou děti kojeneckého a batolícího věku.

V roce 2005 zemřelo 10 dětí, v roce 2006 to bylo 15 dětí a v roce 2007 bylo v České republice utýráno 20 dětí. Alarmující je také skutečnost, že k nejvíce případům týrání došlo v úplných rodinách, a sice v 562 případech z 1205 nahlášených. Uvedené

³² Tisková zpráva. *Psychické a fyzické týrání v dětství u dospělé populace ČR* [online]. 2004 [cit. 10. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?idk=202&ida=222>

počty týraných a zneužívaných dětí jsou pouze ty, který byly nahlášeny orgánu OSPOD.³³

Dříve v České republice fungovaly dětské lékařky, které pravidelně sledovaly zejména u malých dětí jejich zdravotní stav na povinných zdravotních prohlídkách a při povinném očkování. V případě, že se dítě nedostavilo, zasáhla sociální pracovníce nebo policie. Dnes se vyskytují případy týraných dětí např. se samovolně zhojenými zlomeninami, starými jizvami po bití nebo popálení, chronicky nemocných nebo podvyživených. Měly by existovat záznamy o případech, kdy rodiče nechodí s dětmi na preventivní zdravotní prohlídky a mělo by se zkoumat z jakých důvodů.

Pro účel praktické části bylo vytvořeno vlastní srovnání statistických dat kriminality na nezletilých osobách ve věku 1 – 15 let v Jihočeském kraji a v České republice. Jako zdroj byly využity statistiky Policie České republiky Správy Jihočeského kraje České Budějovice z let 2004 – 2008. Byly sledovány počty nových případů týrání svěřené osoby, pohlavní zneužívání, znásilnění, ohrožování mravní výchovy mládeže, opuštění dítěte, obchodování s dětmi a vražda. Případy byly sledovány za jednotlivé roky a v jednotlivých okresních městech Jihočeského kraje pro zjištění, zda nové případy narůstají, a které formy syndromu CAN zahrnují nejvíce případů. Základní předpoklad byl, že nové případy narůstají a nejčastější forma je tělesné týrání.

Díky níže provedenému porovnání bylo zjištěno, že v letech 2004 – 2008 bylo nejvíce případů zaznamenáno v roce 2005 – v České republice to bylo 1 247 případů a v Jihočeském kraji byl podíl 85. V roce 2006 byl v České republice v uvedeném období zaznamenán nejnižší počet nových případů, zatímco v Jihočeském kraji to bylo v roce 2007. Celkové počty se pohybují okolo 1 100 případů v České republice a v Jihočeském kraji okolo 80 případů, kdy dochází k mírnému nárůstu trestných činů. Porovnáním statistických údajů v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v letech 2004 – 2008 bylo zjištěno, že k největšímu páčání trestné činnosti na nezletilých osobách ve věku 1-15 let dochází na okrese České Budějovice – 69 případů a okrese Jindřichův Hradec – 67 případů, naproti tomu na okrese Prachatice je to pouze 18 případů.

³³ Tisková zpráva. *Listopadová výročí připomínají nutnost chránit děti před všemi formami násilí* [online]. 2008 [cit.10.března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.nasedite.cz/webmagizene/articles.asp?id=571&idk=408>>

Vyhodnocením statistických údajů u trestné činnosti dle § 215 tr. zákona – týrání svěřené osoby lze vyvodit závěr, že v rámci celé České republiky došlo ve sledovaném období let 2004 – 2008 k mírnému poklesu ze 156 na 154 případy, zatímco v Jihočeském kraji se počet trestných činů u této kategorie zvýšil o 100%, tj. ze 6 na 12 případů. Obdobně došlo k nárůstu spáchaných trestných činů ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217 tr. zákona, kde v rámci Jihočeského kraje došlo k nárůstu ze 3 na 12 případů a v rámci celé České republiky z 96 na 170 případů. U trestného činu pohlavního zneužívání dle § 242 tr. zákona došlo k mírnému poklesu jak v rámci celé České republiky, tak na území Jihočeského kraje. U ostatních trestných činů páchaných na dětech jak v celorepublikovém měřítku, tak i v našem kraji nedošlo ve sledovaném období k žádným výrazným změnám, ať už v nárůstu či poklesu jednotlivých případů. Celkově tato čísla hovoří o vzestupné tendenci trestných činů páchaných na mládeži. Otázkou zůstává, zda tato čísla hovoří o zvyšujícím se počtu ohrožených dětí nebo o kvalitnější práci osob zodpovědných za odhalování těchto případů.

Nepotvrdil se předpoklad o nejčastěji řešené formě syndromu CAN. Předpokládala jsem, že nejčastější formou je tělesné týrání. V uvedených letech 2004 – 2008 bylo 779 případů v rámci celé České republiky a 43 případů v Jihočeském kraji. Největší počet nových případů měla forma pohlavního zneužívání – 3 707 případů v České republice a 262 případů v Jihočeském kraji.

Statisticky vykazovaný počet pohlavního zneužívání oproti týrání svěřené osoby je dle mého názoru možno odvodit z faktu, že pohlavnímu zneužívání jsou děti vystavovány kdekoliv a k této trestné činnosti může rovněž tak docházet kdekoliv, tj. v rodině, na veřejnosti, ve školách, v zájmových kroužcích, na dětských táborech. S touto neblahou „zkušeností“ se děti častěji svěřují svým kamarádům, blízkým známým či rodičům. Naproti tomu k trestné činnosti týrání svěřené osoby dochází největší měrou v rodinách, ze strany blízkých příbuzných a známých, kdy je přímo zneužívána závislost dětí na těchto osobách. Tyto postižené děti své rodiče milují, pokládají takové chování dospělých za normální a myslí si, že ony něco provedly. Některé děti se často za své rodiče stydí a mlčením se snaží zabránit ostudě a dalším nepříjemnostem kdyby vše oznámily.

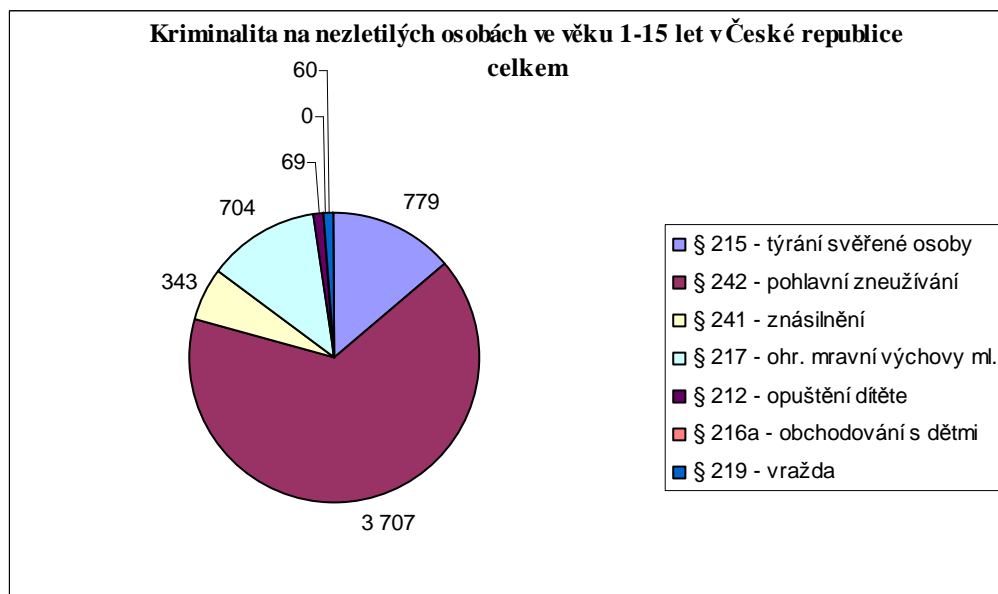
Tyto výsledky jsou velice přehledně uvedeny v níže předložených tabulkách a grafech.

Tab. 1: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v České republice v letech 2004 - 2008**

	2008	2007	2006	2005	2004	Celkem
§ 215 – týrání svěřené osoby	154	158	137	174	156	779
§ 242 – pohlavní zneužívání	733	717	678	823	756	3 707
§ 241 – znásilnění	59	86	46	68	84	343
§ 217 – ohrožování mravní výchovy mládeže	170	144	133	161	96	704
§ 212 – opuštění dítěte	13	16	14	13	13	69
§ 216a – obchodování s dětmi	0	0	0	0	0	0
§ 219 – vražda	12	17	10	8	13	60
Celkem nových případů	1 141	1 138	1 018	1 247	1 118	5 662

Zdroj: PČR

Graf 1: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v České republice celkem**

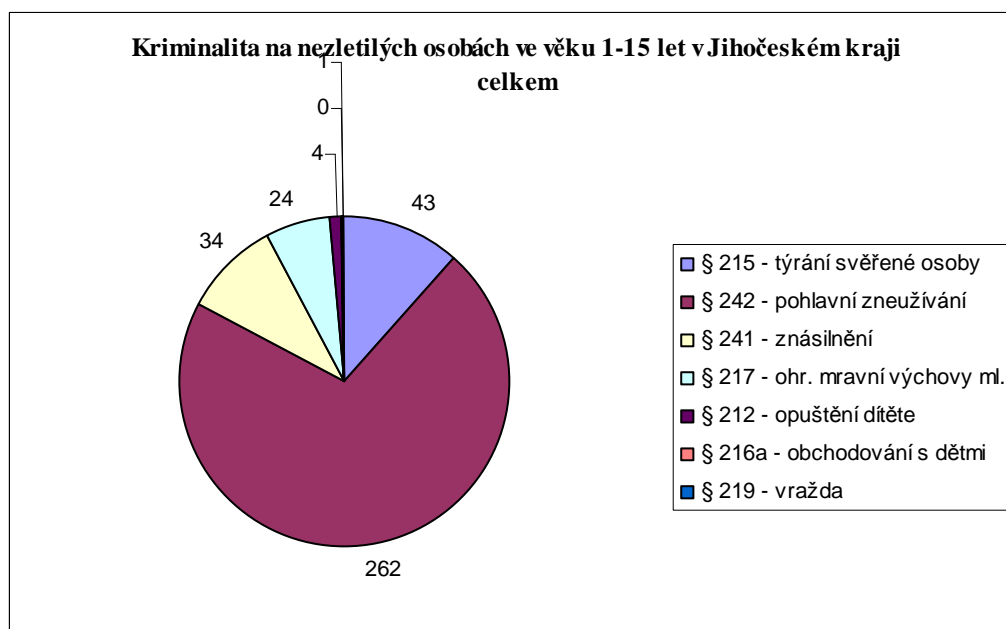

Tab. 2: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji v letech 2004 - 2008**

	2008	2007	2006	2005	2004	Celkem
§ 215 – týrání svěřené osoby	12	5	12	8	6	43
§ 242 – pohlavní zneužívání	47	48	51	65	51	262
§ 241 – znásilnění	6	7	7	9	5	34
§ 217 – ohrožování mravní výchovy mládeže	12	4	4	1	3	24
§ 212 – opuštění dítěte	0	1	0	2	1	4
§ 216a – obchodování s dětmi	0	0	0	0	0	0
§ 219 – vražda	0	1	0	0	0	1
Celkem nových případů	77	66	74	85	66	368

Zdroj: PČR

Graf 2: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji celkem**

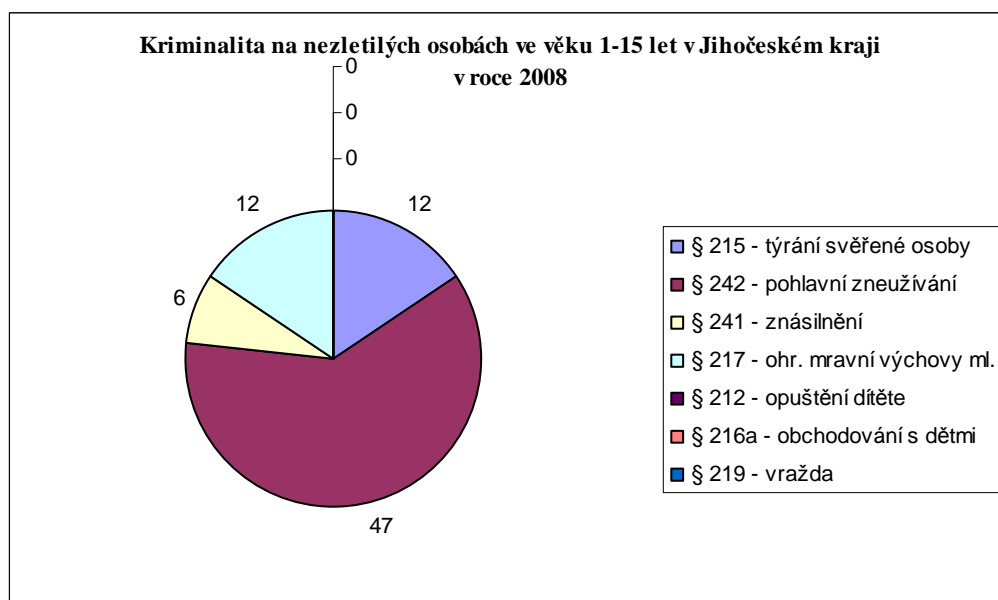

Tab. 3: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v roce 2008**

	ČB	ČK	JH	PE	PI	PT	ST	TA	Celkem
§ 215	2	0	4	1	2	0	2	1	12
§ 242	7	6	7	4	8	3	8	4	47
§ 241	2	2	0	2	0	0	0	0	6
§ 217	1	1	2	1	4	0	2	1	12
§ 212	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 216a	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 219	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	12	9	13	8	14	3	12	6	77

Zdroj: PČR

Graf 3: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji v roce 2008**

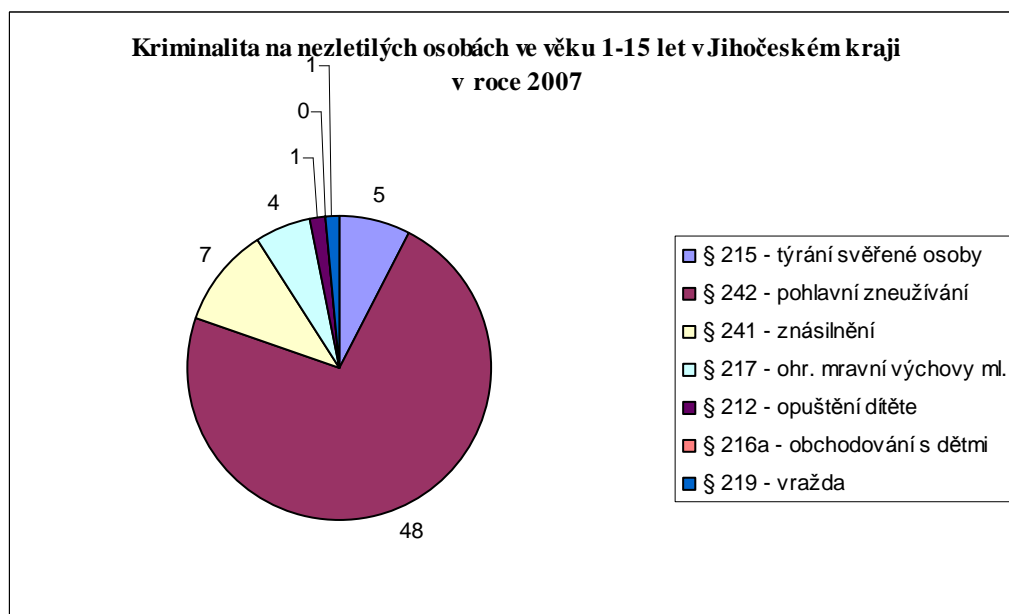

Tab. 4: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v roce 2007**

	ČB	ČK	JH	PE	PI	PT	ST	TA	Celkem
§ 215	3	1	0	0	0	0	1	0	5
§ 242	8	2	11	8	9	1	2	7	48
§ 241	2	1	1	3	0	0	0	0	7
§ 217	0	0	1	0	2	0	1	0	4
§ 212	0	0	0	0	0	0	1	0	1
§ 216a	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 219	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Celkem	13	4	13	11	11	1	5	8	66

Zdroj: PČR

Graf 4: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji v roce 2007**

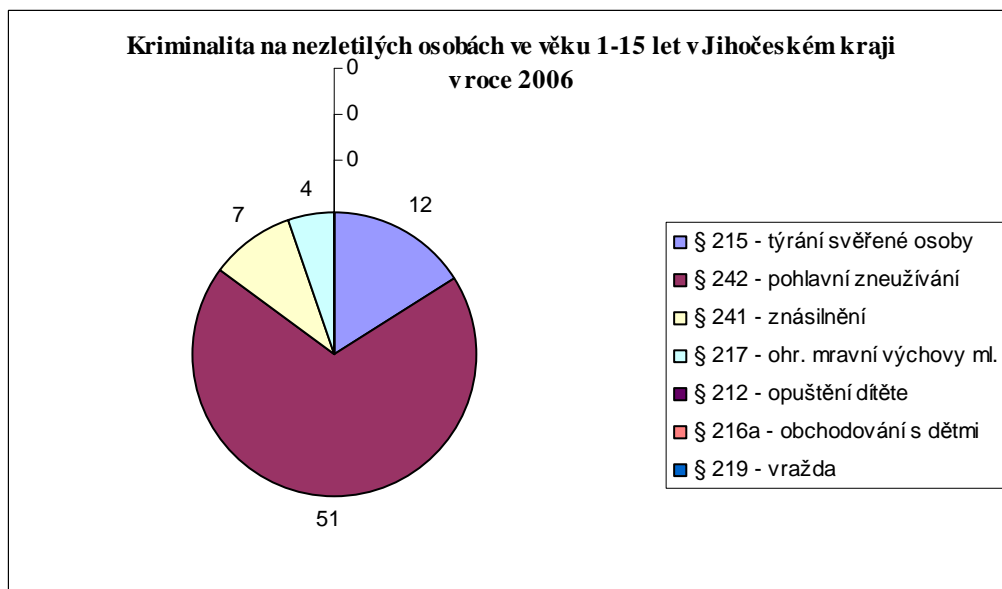

Tab. 5: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v roce 2006**

	ČB	ČK	JH	PE	PI	PT	ST	TA	Celkem
§ 215	4	3	0	1	0	0	1	3	12
§ 242	7	13	13	5	3	3	3	4	51
§ 241	3	1	0	0	1	0	2	0	7
§ 217	3	0	0	0	1	0	0	0	4
§ 212	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 216a	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 219	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	17	17	13	6	5	3	6	7	74

Zdroj: PČR

Graf 5: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji v roce 2006**

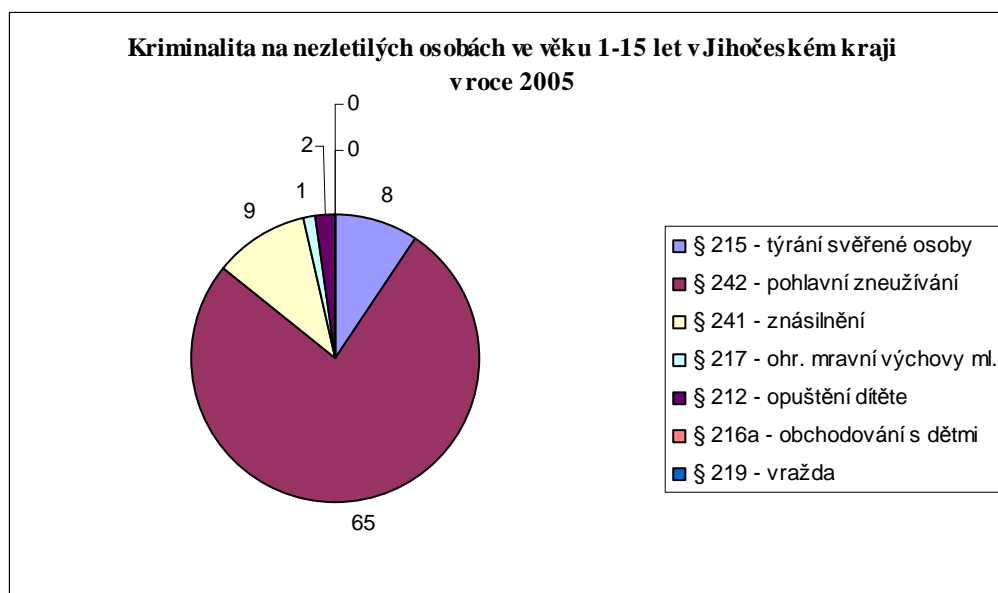

Tab. 6: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v roce 2005**

	ČB	ČK	JH	PE	PI	PT	ST	TA	Celkem
§ 215	0	0	2	1	3	1	1	0	8
§ 242	11	7	7	7	9	6	8	10	65
§ 241	1	1	3	0	0	1	3	0	9
§ 217	0	0	0	0	0	0	0	1	1
§ 212	1	0	0	0	0	1	0	0	2
§ 216a	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 219	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	13	8	12	8	12	9	12	11	85

Zdroj: PČR

Graf 6: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji v roce 2005**

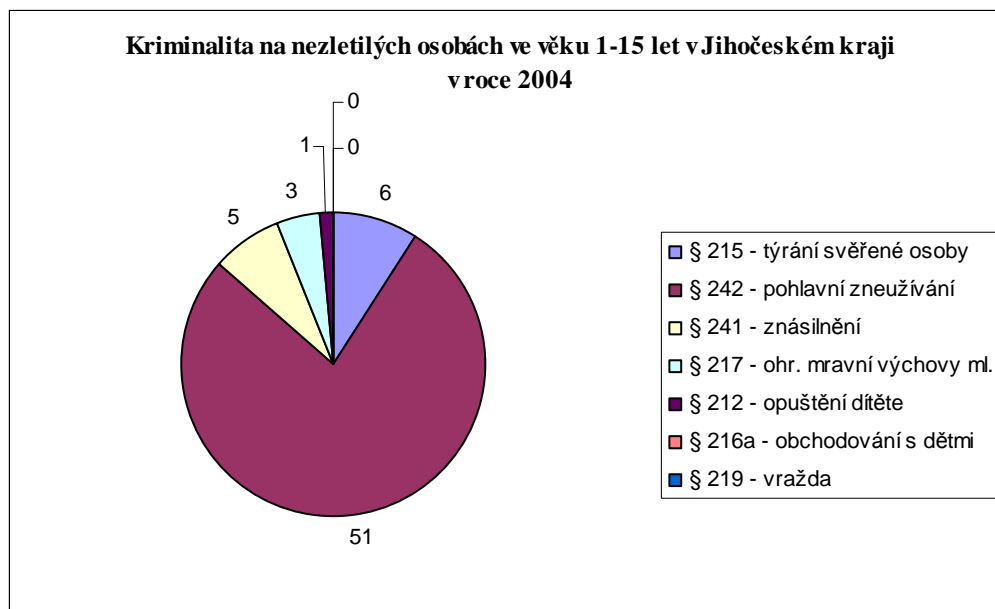

Tab. 7: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v roce 2004**

	ČB	ČK	JH	PE	PI	PT	ST	TA	Celkem
§ 215	2	0	3	0	1	0	0	0	6
§ 242	12	4	9	8	4	2	7	5	51
§ 241	0	1	1	0	1	0	1	1	5
§ 217	0	0	2	0	0	0	1	0	3
§ 212	0	0	1	0	0	0	0	0	1
§ 216a	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 219	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	14	5	16	8	6	2	9	6	66

Zdroj: PČR

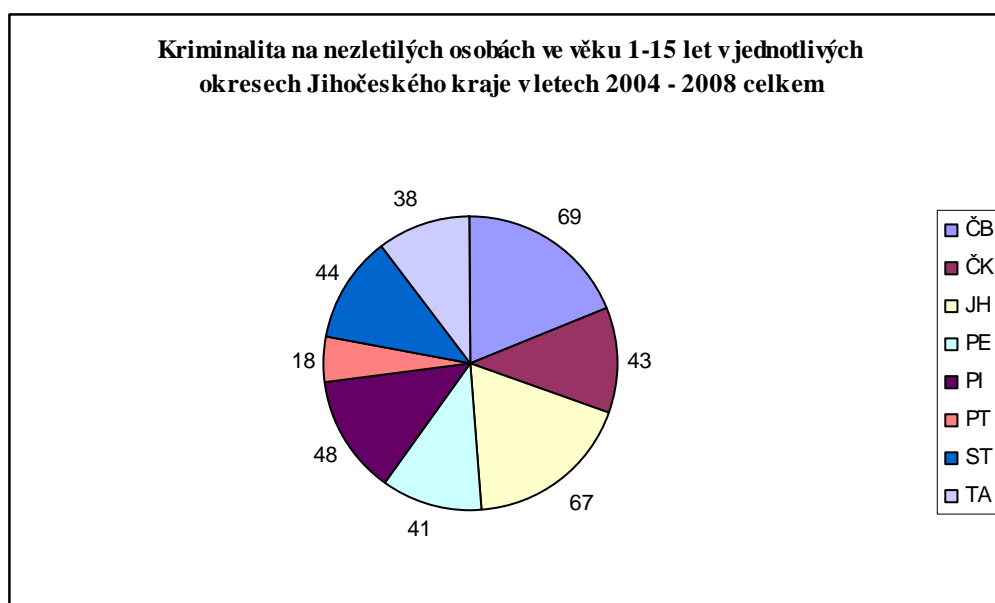
Graf 7: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v Jihočeském kraji v roce 2004**

Tab. 8: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v letech 2004 - 2008**

	ČB	ČK	JH	PE	PI	PT	ST	TA	Celkem
§ 215	11	4	9	3	6	1	5	4	43
§ 242	45	32	47	32	33	15	28	30	262
§ 241	8	6	5	5	2	1	6	1	34
§ 217	4	1	5	1	7	0	4	2	24
§ 212	1	0	1	0	0	1	1	0	4
§ 216a	0	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 219	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Celkem	69	43	67	41	48	18	44	38	368

Graf 8: **Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1-15 let v jednotlivých okresech Jihočeského kraje v letech 2004 – 2008 celkem**

Přesná statistika týraných dětí neexistuje, neboť právě u tohoto jednání existuje mimořádně vysoké procento skryté kriminality. Špeciánová ve své publikaci uvádí, že též jednotlivé resorty, které spolupůsobí při ochraně ohrožených dětí, podávají informace o počtu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v rámci svého resortu. Ale tyto resorty poskytují značně rozdílná statistická data, ze kterých by se dal dovodit reálný výskyt jevu v naší populaci. Tento stav je způsoben nejednotným vedením statistik z hlediska členění forem násilí i rozdělení jednotlivých věkových kategorií, což znemožňuje porovnání statistik jednotlivých resortů a výskyt jevu v jeho celistvosti tak bohužel není znám.

ZÁVĚR

Prací jsem chtěla přiblížit problematiku týraných a zneužívaných dětí, jejich důsledky a opatření, která se touto problematikou a jejím řešením zabývají. Dále jsem provedla porovnání této trestné činnosti v Jihočeském kraji v období let 2004-2008. Je zřejmé, že formy syndromu CAN představují vysoce nebezpečný a nežádoucí sociálně patologický jev nejen pro dítě, ale i pro celou společnost. Vyskytují se v mnoha podobách a jsou všude kolem nás a stále více a častěji se dovídáme, že je někdo týrán.

Každý rok jsou tisíce dětí týrány, osahávány, nuceny k pohlavnímu styku a znásilňovány těmi, kteří je mají ochraňovat a pečovat o ně. Zvyšující se počty takto ohrožených dětí by měly vést k tomu, aby se společnost důrazněji zabývala touto problematikou.

V poslední době jsou v České republice medializovány případy, kdy dochází k týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Je velmi důležitá spolupráce všímavých lidí, kteří se odváží postavit na stranu dítěte. Přesto však nebývá dostatečně zdůrazněna skutečnost, že oznamovatel případu ohroženého dítěte má právo na anonymitu. Stále převládá názor, že jde o problém rodiny s dítětem a ne o záležitost, v níž by se měli angažovat s cílem pomoci ohroženému dítěti.

Při řešení této problematiky je nutná úzká spolupráce s dalšími subjekty a odborníky, zejména kvalitní spolupráce lékařů, zástupců Policie ČR, sociálních pracovníků, psychologů, pedagogů, odborníků z neziskových organizací a dalších. Tato spolupráce může vést k nalezení řešení jak z pohledu jednotlivých odborníků, tak z pohledu dítěte. V České republice neexistuje centrální úřad pro ochranu dítěte, který by celou komplikovanou oblast ochrany dítěte ve spolupráci s neziskovým sektorem zastával, protože ochrana dětí spadá do kompetence několika ministerstev (práce a sociálních věcí, zdravotnictví, školství, spravedlnosti a vnitra).

Pomoc ohroženému dítěti musí být komplexní, systematická, odborná, mezioborová a okamžitá. Velmi důležitou roli hraje prevence primární, sekundární i terciální, jejíž součástí je dostatečné informování široké veřejnosti o problematice a symptomech syndromu CAN a účinně předcházet tomuto jevu. Významnou úlohu mají nestátní organizace, které působí na mnoha úrovních pomoci dětem a rodinám. Nejvýznamnějšími jsou Nadace Naše dítě, Fond ohrožených dětí a Dětské krizové centrum.

Problematika týrání, zneužívání a zanedbávání dětí provází lidskou společnost od pradávna a bohužel tu bude i do budoucna i přesto, že státní i nestátní organizace se tímto problémem zabývají mnohem více než v minulosti.

Cíl mé práce směřoval k ucelenému představení syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. V práci byly popsány jednotlivé formy syndromu CAN, prostor byl věnován také ústavní a trestněprávní úpravě, prevenci a organizacím, které se zabývají pomocí dětem. Problematika týrání dětí je stále aktuální i přesto, že postavení dítěte ve společnosti se neustále vyvíjí a je zde snaha o jeho ochranu. Prostudováním literatury jsem došla k závěru, že týrání dětí je neprůhledný problém, o kterém má většina společnosti v České republice pouze povrchní informace. Je nutností, aby společnost byla více informována, protože na základě správných informací je možné odhalit více případů, zamezit dalšímu ubližování u některých dětí, předcházet vzniku rizikových situací v rodinách a zlepšit komunikaci mezi jednotlivými organizacemi zabývajícími se touto problematikou. Velmi podstatnou roli zaujímá prevence, i když samotná nestačí. Myslím si, že by se měla zaměřovat především na rodiče a na jejich vztah k dítěti a k okolí.

V praktické části jsem se věnovala srovnání trestné činnosti páchané na dětech v Jihočeském kraji. Z porovnání statistik za léta 2004 – 2008 vyplynulo, že nejvíce dochází k pohlavnímu zneužívání, na druhém místě je týrání svěřené osoby a následuje ohrožování mravní výchovy mládeže. Domnívám se, že tento jev je zapříčiněn tím, že k týrání dětí většinou dochází v rodinách nebo ze strany blízkých příbuzných, a tyto děti se za své rodiče stydí, mlčením se snaží zabránit ostudě a dalším nepříjemnostem kdyby vše oznámily. Některé týrané děti si zase myslí, že si trestání zaslouží, a že je to vlastně „normální“, protože nic jiného nezažily.

Závěrem je třeba připomenout, že v případě ohrožení dítěte by si všichni měli plnit svou zákonnou i morální povinnost. Dítě se samo neubrání. Děti jsou smyslem života, naděje, budoucnost lidského rodu, a proto se snažme dát jim jen to nejlepší, vychovávat je, projevovat lásku. Dítě je to nejcennější co můžeme mít.

Vědomé ubližování dítěti, ať už fyzické nebo psychické, je tedy, bohužel, selhání přírody a mravního zákona v nás. Přála bych si, aby žádné dítě na světě nikdy nezažilo tak strašné zacházení jaké bylo popsáno v knize, ze které jsem čerpala. Jako žena a matka si nedokáži vysvětlit tak strašné zacházení s dětmi. Na světě není nic krásnějšího než spokojené a šťastné dítě. Myslím si, že naše společnost na řešení těchto problémů, není ještě dostatečně připravená. Mezery v zákonech, malé pravomoci policie, lhostejnost sousedů, málo kvalifikovaných odborníků a malá pomoc ze strany

státu je důsledkem toho, že ročně umírají děti na následky otřesného zacházení. Lidé, kteří takto ubližují dětem by měli dostat výjimečné tresty, aby už nikdy žádnému dítěti nemohli ublížit.

„Dítě stejně jako každá lidská bytost má svou hodnotu, důstojnost a základní práva. Vzhledem ke svému tělesnému i duševnímu vývoji, bezbrannosti a zranitelnosti potřebuje zvláštní péči, pomoc, ochranu, porozumění a lásku.“

Ing. Zuzana Baudyšová

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada Publishing, 1998. 117 s. ISBN – 80-7169-629-3.
2. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kolektiv *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5.
3. DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada Publishing, 2005. 252 s. ISBN 80-247-1201-6.
4. HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 23 s. ISBN 80-86991-78-4.
5. HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 35 s. ISBN 80-86991-64-4.
6. HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 216 s. ISBN 14-186-87.
7. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
8. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
9. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1989. 336 s. 08-056-89.
10. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: A. Zápotocký, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
11. MUFSONOVÁ, S., KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 131 s. ISBN 80-7106-194-8.
12. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. 186 s. ISBN 80-901896-5-2.
13. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. 156 s. ISBN 80-86131-44-0.
14. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 35 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
15. TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. Praha: Trizonia, 1996. 116 s. ISBN 80-85573-72-5.
16. VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada Publishing, 2004. 116 s. ISBN 80-247-0814-0.

17. VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995. 80 s. ISBN 80-85529-17-3.
18. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí, I. díl*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. 82 s. ISBN 80-7184-479-9.
19. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sexuální zneužívání dětí, II. díl*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1999. 81 s. ISBN 80-7184-878-6.
20. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., SPILKOVÁ, J. *Sexuální násilí na dětech. Výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence*. Praha: Portál, 1999. 120 s. ISBN 80-7178-286-6.
21. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9.
22. *Děti a jejich problémy. Sborník studií*. Praha: Sdružení Linka Bezpečí, 2005. 141 s. ISBN 80-239-4482-7.

Prameny

sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte
 zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
 zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Elektronické zdroje

1. Tisková zpráva. *Listopadová výročí připomínají nutnost chránit děti před všemi formami násilí* [online]. 2008 [cit.10.března 2009]. Dostupné z <http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?ida=571&idk=408>
2. Tisková zpráva. *Psychické a fyzické týrání v dětství u dospělé populace ČR* [online]. 2004 [cit.10.března 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.nasedite.cz/webmagazine/articles.asp?idk=202&ida=222>
3. *Světový den prevence týrání a zneužívání dětí* [online]. [cit.5.února 2009]. Dostupné na WWW: http://www.ditekriize.cz/svetovy%20den_prevence_tyr._zneuz.deti.doc

SEZNAM ZKRATEK

CAN - Child Abuse and Neglect Syndrom – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

CSA - Child Sexual Abuse – sexuální zneužívání

ČB - České Budějovice

ČK - Český Krumlov

ČR - Česká republika

DKC - Dětské krizové centrum

FMZV - Federální ministerstvo zahraničních věcí

JH - Jindřichův Hradec

LMD - lehká mozková dysfunkce

OSN - Organizace spojených národů

OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PČR – Policie České republiky

PE - Pelhřimov

PI - Písek

PT - Prachatice

ST - Strakonice

TA - Tábor

UNICEF – United Nations International Children’s Emergency Fund - Dětský fond spojených národů

UNRRA - United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu - projekt mezinárodní humanitní a rozvojové pomoci pod hlavičkou Spojených Národů

SEZNAM PŘÍLOH

- I. Kazuistika - Trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákona
- II. Kazuistika - Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 213 odst. 1 trestního zákona
- III. Diagnosticko-terapeutická místnost
- IV. Demonstrační loutky „Jája a Pája“

KAZUISTIKA

Trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákona

Ředitelství Základní školy oznámilo písemně na Městský úřad odbor sociálních věcí, že u jejich žákyně byly zjištěny následky nepřiměřeného fyzického trestání. Čtrnáctiletá dívka byla předána dětské lékařce pro podezření na nepřiměřené bití a týrání. Lékařka po vyšetření zjistila pruhovité exkoriace a podlitiny se zarudnutím v oblasti bederní krajiny pravděpodobně způsobené páskem. Bolest levé ruky, přes kterou ji údajně bil otec také páskem navečer, když se vrátil domů podnapilý. Dívka dále uvedla, že podobné tresty otec vůči ní uplatňoval již dříve opakovaně. Odbor sociálních věcí celou věc oznámil na Policii ČR.

Dívka na Policii ČR uvedla, že otec dochází každý den do hospody, domů přichází opilý a pokud se mu něco nezdá, začne křičet. Vždy si najde nějakou záminku. Naposledy ji obvinil z toho, že mu měla vzít nějaké peníze a že to z ní vymlátí. Zatáhl ji do pokoje, kde ji začal mlátit páskem do oblasti zad a přes ruce. Dále dívka uvedla, že jí otec dával facky, např. kvůli učení nebo kvůli podezření, že mu údajně má odcizovat různé věci. Též uvedla, že jí otec nadával, že je „děvka a kurva“ a že je pitomá. Opakovaně od otce dostávala trest v podobě domácího vězení, zejména kvůli prospěchu ve škole.

Otec byl odsouzen podle § 215 odst. 2 tr. zákona k trestu odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem výkonu trestu na dobu čtyř let a je vinen, že slovně urážel a ponižoval svoji nezletilou dceru. Zejména ji nadával, že je „kurva“, „děvka“, zakazoval ji stýkat se s kamarády mimo své bydliště, současně ji obviňoval, že mu odcizuje věci. Opakovaně ji sděloval, že půjde do pastáku, že je nezvladatelná, a proto jí doma nebude trpět. Současně jí i fyzicky nepřiměřeně trestal, když jí nejméně dvakrát zbil páskem od kalhot po těle, opakovaně jí dával údery otevřenou dlaní do oblasti hlavy či zátylku, chytal jí ruku za krk, házel s ní na postel, případně jí tahal za vlasy, a to zejména z důvodu špatného prospěchu ve škole.

Dívka se otci začala cíleně vyhýbat a dále u ní byly zjištěny případy sebepoškozování, řezání nožikem do zápěstí, která se odehrávala vždy po fyzickém napadení a rovněž uvažovala o ukončení svého života.

KAZUISTIKA

Trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 213 odst. 1 trestního zákona

Trestní řízení bylo zahájeno na základě trestního oznámení, které podala na okresní státní zastupitelství babička nezletilé poškozené. Impulsem jejího oznámení mělo být tvrzení dětské lékařky, že matka čtrnáctileté dívky trpí schizofrenií a představami, ve kterých se jí zjevují skřítkci a andělé, se kterými mluví, a kteří ji pomáhají léčit dcerku. Matka dívky je podezřelá ze spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy, kterého se měla dopustit tím, že po dobu nejméně dvou let řádně neplnila zákonnou povinnost vyživovat svou nezletilou dceru. Dívka trpí středně těžkou mentální retardací, autistickými rysy chování a epilepsií. Její vývoj je výrazně zbrzděný a převažuje u ní orientace na fyziologické potřeby, zejména na příjem potravy, strava je pro ni významnější, než pro její vrstevníky, je zdrojem uspokojení, proto případná frustrace v oblasti příjmu potravy má pronikavější dopad na celkové její psychické fungování. Matka změnila přístup k výživě a začala preferovat alternativní způsob výživy, který se projevoval v celodenním stravování ve formě syrové zeleniny a ovoce, zeleninových salátů, části tyčinek müsli, zeleninového neochuceného vývaru, slunečnicových semen, ořechů aj., kdy si nezletilá stěžovala na hlad, ve škole byla nesoustředěná, unavená, nespolupracovala, což může vést k ovlivnění zdravotního stavu a nedravému vývojovému procesu nezletilé. Třídní učitelka dívky uvedla, že její strava byla složena např.: půl jablka, 2 cm banánu, 1 švestka, 3 kuličky hroznového vína, čtvrt myslí tyčinky nebo se jednalo o salát ze syrové zeleniny ve velmi malém množství. Byl zřejmý váhový úbytek, bledost, chlad končetin, zvýšená únava, potřeba spánku i během vyučování.

Soudní znalec nezjistil v závěru žádné příznaky, toho, že by podezřelá záměrně, cíleně a zcela vědomě či programově chtěla ubližovat své dceři, vyloučení matky z výchovy i dle ostatních znalců není důvodné.

Svým jednáním nenaplnila zákonné znaky jak objektivní, tak i subjektivní stránky trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 213 odst. 1 tr. zákona a nejsou tak dány zákonné důvody pro její trestní stíhání dle § 160 odst. 1 tr. zákona. Odloženo dle § 159a odst. 1 tr. řádu.

DIAGNOSTICKO – TERAPEUTICKÁ MÍSTNOST

Obr. 1 : Místnost s polopropustným zrcadlem

Obr. 2: Loutky – rodina – máma, táta, děti

DEMONSTRAČNÍ LOUTKY „JÁJA a PÁJA“

Obr. 1: Loutky „Jája a Pája“

Obr. 2: Loutka „Jája“

Obr. 3: Loutka „Pája“

ABSTRAKT

DAŇKOVÁ, S. *Týrání a zneužívání dětí: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 72 s. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc..

Klíčová slova: děti, neziskové organizace, prevence, rodina, týrání, zanedbávání, zákon, zneužívání.

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku týraných a zneužívaných dětí, která provází lidskou společnost od pradávna a představuje aktuální problém pro společnost. Celá práce se skládá ze dvou částí: teoretické a praktické.

Teoretická část popisuje jednotlivé formy a následky syndromu CAN, rodiče – agresory, dětské oběti, zabývá se legislativou ve vztahu k syndromu CAN, prevencí, úlohou sociálního pracovníka v procesu pomoci takto postiženým dětem a v závěru zmiňuje organizace, které působí v oblasti péče o dítě.

Praktická část porovnává kriminalitu na nezletilých dětech ve věku 1-15 let v České republice a v Jihočeském kraji v období let 2004 – 2008 a v jednotlivých okresech Jihočeského kraje.

ABSTRACT

DAŇKOVÁ, S. *Maltreatment and Abuse of Children: Bachelor thesis.*
České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 72 p.
Supervisor: prof. PhDr. Emanuel Pecka, CSc..

Key words: children, nonprofit organizations, prevention, family, CAN syndrome, tyranny, neglect, abuse.

This bachelor thesis is aimed at the problems of battered and abused children, which guides fleshly society from of old and presents topical problem for society. The work consists of two parts: theoretical and practical.

Theoretical part describes forms and consequences of the CAN syndrome, parents – aggressors, children – victims, it deal with the legislature related to the CAN syndrome, the prevention, the role of social workers in the process of help to such a handicapped children and at the end of thesis there is a mention of the organization which works on the field of care of the child.

The practical part analyses the criminality on infants and teenagers in 1-15 in the Czech republic and in the Region of South Bohemia in 2004 – 2008 and in the single Regions of South Bohemia.